

کتاب پیژندنه

د کتاب نوم:	مالیه
څانګه:	محاسبه ، بانکداري او د تجارت اقتصاد
تدوین کونکی:	مسلك فهم کریم الله مطلوب
ژباړن:	قاری محمد حلیم
د څار کمېټه:	
	• محمد آصف ننګ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین • دیپلوم انجنیر عبدالله کوزايي د تعلیمي نصاب رییس • محمد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار
د تصحیح کمېټه:	
	• فرشته • عبدالجمیل ممتاز

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول :	محمد جان علیرضایی
ګرافیک او ډیزاین:	محمد حسن رضانی
چاپ کال:	۱۳۹۲ لمريز کال
تیراژ:	۳۰۰۰ ټوکه
چاپ ځل:	لومړی
وېب پاڼه:	www.dmtvet.gov.af
برېښنالیک:	info@dmvtvet.gov.af
کې ISBN:	9789936300996

Ketabton.com

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ور سره عرب، گوجر دي	پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل څلیږي	لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به	لکه زړه وي جاوېدان
نوم د حق مو دی رهبر	وایو الله اکبر وایو الله اکبر

د پوهنې وزارت پېغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلي دي. همدا بشري قوه او کاري متبې دي چې د هیواد انکشافی اهدافو ته د رسېدو لارې چارې طي کوي او د یوه ښکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمینوي.

انسان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبې او هم د خپل انساني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه سوکاله ژوند د اسبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

له همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انسان نقش، د خپل ژوند د چاپېریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هېڅ حالت کې نه نفي کېږي او نه هم منقطع کېږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اسلامي ارزښتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروع قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانستان په انکشاف کې فعاله، چاپکې او موثره ونډه واخلي، ځکه دغه ستر او سپېڅلي هدف ته د رسېدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي. جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند تګ لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپېڅلو احکامو څخه الهام اخیستی؛ نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داسې اساس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نسل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحيې د هغوی پالنه نه یواځې پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پېښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه استادان او مربیون باید په بشپړه توګه پوه شي، چې د ودان او ښکمرغه افغانستان ارمان، یواځې او یواځې د دوی په پیاوړو متو، وینې احساس او نه ستړي کېدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کېدای شي په ډېرو برخو کې د افغانستان انکشافی اهداف تر لاسه شي. د دې نصاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، سمونونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیر کې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرستو څخه د زړه له کومې مننه کوم. له درنو او پیاوړو استادانو څخه راجامدانه هیله کوم چې د دې نصاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د ښکمرغه، مرفه، پرمختللي او ویارمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لړلیک

خپرکی	لړلیک	پاڼې
لومړی	له بېلابېلو سرچینو څخه د ماليې تعریفونه	۱
دوهم	ماليه او دهغې ډولونه	۹
دریم	د ماليو تصنیف	۱۵
څلورم	د صنایعو وده	۲۳
پنځم	مالیاتو ته په پام سره د صنایعو تصنیف	۲۹
شپږم	په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچې	۳۵
عمومي معلومات		۳۹
سرچیني او اخځلیکونه		۴۳

سريزه

ديولوسمې پيړۍ له اواخرو څخه را وروسته د اقتصادي تعادل د ايجادولو په موخه دولتونه په اقتصادي بازارونو کې د فعاليتونو صحنې ته ور دانگي او دگڼو سياسي، اقتصادي او مالي وسايلو په مرسته چې يې په اختيار کې وو، هرځل به يې دخالت کاوه. ددې په ځای چې اقتصادي بازارونه پخپل حال پريږدي هغوی يې ترخپل کنترول لاندې راوستل، دهغوی اوضاع يې داوردمهاله اولنډمهاله اقتصادي سياستونو د طرحې او اجرا له لارې پخپل زړه تنظيم کړل. په همدې موخه هغوی په مستقلة توگه پخپله سترې پانگونې اغلباً اضافي پانگونې يې تحمل کړلې اوپه هغې وسيلې د بازار او يا اقتصاد د رکود او تساويانه مواردو کې په کلي توگه سره د فعاليتونو رونق لره موجب کېدل. او په کوم ځای کې چې به يې د تورم نښې نښانې احساسولې د بازارونو او دمالي اوپولي سياستونوله لارې اويا په بل ډول به يې دخالت کاوه اوله حد څخه دزيات رونق او داققتصاد له عدم تعادل څخه به مانع گرځېدل په همدې ترتيب سربېره دغيرانتفاعي خدمتونوپه تأمين دولتونه بېلا بېل نور ډېر اقتصادي نقشونه په ننني اقتصاد کې ترسره کوي. سربېره په هغو نقشونو چې مو وويل، ننني دولتونه د ټولنيز عدالت تعين ته هم په ډېر اهميت سره قايل دي او د دې کار لپاره اغلباً ځينې ميکانيزمونه لکه د قيمتونو د ټاکنې او د توزيع ميکانيزم او نور ټول درآمداټ او په اړوند بازار کې دقيمتونوکنترول يوڅه تغيرات منځ ته راوړي او د لزوم په صورت کې پخپله داققتصادي او اجتماعي بودجې له لارې د ډېر زيات لگښت متحمل کيږي چې د پورتنيو ويناوو پربنسټ د درآمداټو او لگښتونو درلودونکي دولتونه دعمومي اوعمراني بوديجو په چارچوب کې دي. دغه مطالب معمولاً په عمومي مالیه اومالي اقتصاد کې په تفصيل سره ترخپرنې لاندې نيول کيږي، چې په هغه سره د سريزې ترعنوان لاندې دمووضوع د پيل لپاره موخپل بحث پيل کړ. له بل اړخه څرنگه چې مالیه د دولت يو بنسټيز رکن گڼل کيږي، نو ځکه خو اړين گڼل کيږي، چې داققتصادي فقر انگېزې او علل چې زمونږ خلک ورسره لاس اوگريوان دي وڅېړل شي، ترڅو د ماليې اغېزې په ملي اقتصاد باندې دحکومت د لگښتونو عايد وڅېړل شي. نننۍ ماليې نه يواځې داچې د دولتي گټو د زياتېدنې وسيله ده، بلکه ډېره پياوړې مالیه د ټولنيز عدالت تأمين دی اوپه خصوصي سکتور باندې ځانگړې اغېزې لري او نننۍ ماليات حکومت دغني او فقيرې طبقې ترمنځ د تصنيف دخلاصې په حيث اوهمداراز د اقتصادي کړنو هڅونه يې بولي.

بناؤ دمنابعو په درکولوسره ماليات اود د ولت درآمداټ له مهمو عواملو څخه گڼل کيږي. له دې څخه وروسته دولتونه بايد د دولت دعايد اتواومالياتوپه ترلاسه کولوکې توجه وکړيس اودماليې مشمولين بايد وهڅوي ترڅود خپل وطن په دې پورکې دټولنې دملي اقتصا د په لوړولوکې مکلفيت ترسره کړي. ضمناً د درسي کتاب محتوی مرتب اومالياتي روحيه چې دټولنې داققتصادي پيوندونو بنسټ ده په نوې نسل کې ځای شوې چې د دولت دعايداتوله مدارکو څخه يوه اهمه برخه دماليې حصول دی په ماليې ايشودونکو باندې چې دماليې دورکړې واجد شرايط اشخاص دي. په لومړي قدم کې د دې کتاب موخه ديو لړمستندو معلوماتوراټولونه ده چې د پرمختلليوهيوادونوعلمي راټولونې په بېلا بېلوتجاربو سره راټولې شوې دي ځکه چې دماليې دورکړې اصول پرعايداتوباندې دمالیاتوله دندوڅخه يومهغه دنده ده چې په ټولنه کې دلایحې اومقررې له مخې ورکړل کيږي اوخلک بايد درک کړي چې ماليې ورکړه دهيواد يومهغه عايد تشکيلوي. اوپه موند نه يې دولت کولای شي خپله بودجه تشکيل کړي، اودهيواد په بيا جوړونه اوبيا نوې ونه کې هم غړې وي ځکه خودمالياتي روحې په موندنې سره ملت د خپلې حصې مسوليت اداکړي، او هرڅومره زړه راتلونکې کې دملت اودولت ترمنځ اړيکې ټينگې شي، اودټولنيزوتفاوتونوله لحاظه دټولنې بې ثباتې کمښت ومومي.

په احترام
کريم الله مطلوب

د کتاب ټوليزه موخه

د ماليې او مالياتي سيستم په اړوند د اقتصاد پوهانو د نظرياتو او تعريفاتو درک او په دې اړه د نورو لازمو موضوعاتو په اړه د معلوماتو ترلاسه کول.

له بېلابېلو سرچینو څخه د ماليې تعريفونه

ټوليزه موخه:

د ماليې په اړه او په مالياتي سيستم کې د اقتصاد پوهانو د ټولو تعريفونو او نظرونو درک.

د زده کړې موخې: محصلين د دې څپرکي په پای کې لاندې معلومات ترلاسه کوي.

ماليه د اقتصادي او ټولنيز علم يوه تاريخي او لرغونې برخه.
د ماليې د ورکړې مختلفې بڼې.
د ماليې علم په نننۍ بشري ټولنه کې.
د ماليې را ټولوني بېلابېلې بڼې.

د اقتصاد پوهانو له نظره د ماليې تعريفونه: د يوې اجباري ورکړې له يوه ډول څخه عبارت ده، چې د يوه ټاکلي خدمت په موخه وي. يا په بل عبارت له يوې اندازې پيسو څخه عبارت دي، چې خلک او دولت يې د عامه خدمتونو د ترسره کولو او د خپلې ټولنې د پرمختګ لپاره ورکوي. د مالياتو ورکړه عبارت له هغې برخې څخه ده، چې دولت يې د خپلو ځانګړو خدمتونو د ترسره کولو په مقابل کې د رېښتينو ورکړو له شتمنۍ او لاسته راوړنو څخه او يا د شرکتونو له خصوصي افرادو او اشخاصو څخه په مستقيم او يا غير مستقيم ډول غالباً د بازارونو له لارې د غيرمستقيمو مالياتو په بڼه ترلاسه کوي. دغه ټکی بايد په پام کې ونيسو چې په پرمختللو هيوادونو کې د ماليې ورکړه پولي اړخ لري. خو بايد وويل شي چې يوازې په وروستيو لسيزو کې د ماليې اخیستنې د پيسو له اخیستنې سره عموميت موندلی دی او له هغو څخه په مخکنيو کلونو کې د ماليې ورکړه په غير پولي بڼه يې دود درلود؛ مثلاً: د فرانسې بزګرانو تر 1936 کال پورې به خپلې ماليې د تعميراتو د جوړولو او ترميمولو په ډول اداء کولې. اما نن ورځ څرنگه چې تخنيکي وسايل او مدرن اختراعات منځته راغلي او ډيری يې د انساني او بشري ځواک لخوا کارول کيږي نو له

همدې امله د ماليې رانيونه يوه پولي بڼه ځانته غوره کوي.

ماليه يو لرغونی او اوږد تاريخ لري؛ مثلاً: مصريانو به د جگړې، تعميراتو او د عامه اړتياوو د رفع کولو او د دوی د لگښتونو ماليه به يې زياتره په جنسي او خدماتي ډول ادا کوله. له ميلاد څخه شپږ پيړۍ مخکې ځينې نښې نښانې شته چې ماليه په مختلفو ډولونو سره ښيي. په لرغوني يونان کې هم يو ډول ماليه موجوده لگښت ؤ، چې په مصر کې يې له مروجې ماليې سره ډير توپير درلود، ځکه چې په يونان کې د درياب لگښت ډير کم ؤ، چې زياتره يې د ملا کانو يا قوانينو له لگښتونو څخه تاديه کيده او لرغونو روميانو بيا له هغو هيوادونو څخه ماليه اخيسته، چې د دوی تر لاس لاندې وو.

په ايران کې د ساسانيانو په دوره کې يو څه مالياتو شتون درلود. لنډه دا چې د ماليې د ادا کولو ډول له پيل څخه په دې ډول و.

دبشر له ټولنيزو جوړښتونو څخه موجود ؤ. اما د وخت په تيريدو سره د دولت د دندو په ټاکلو او د علم او تخنيک په پرمختگ سره د ماليې د ورکړې او اندازې ځانته بيلابيل ډولونه غوره کړي وو.

د دولت عايدات:

دولت د دندو په پرمخ بيولو او د عامه خدمتونو د ترسره کولو په خاطر له خپلو عايداتي سرچينو څخه پيسې لاسته را وړي، چې مونږ کولای شو هغه تر دوو بېلا بېلو بحثونو لاندې مطالعه کړو:

۱. **د دولت عادي عايداتي سرچينې:** عبارت له هغو سرچينو څخه دي، چې هر کال له هغو څخه حکومت سر شاره او بي شميره عايدات تر لاسه کوي، چې نوموړې سرچينې عبارت دي له املاکو، دولتي ځنگلونو، مهمو مواصلاتي ليکو، صنعتي مؤسسو، ماليه، محصول او داسې نور، چې له همدې جملې څخه تقريباً % 65 تر % 70 پورې او په شتمنو هيوادونو کې تقريباً د دې عايداتو % 90 ماليه جوړوي.

۲. **د دولت د فوق العاده عايداتو سرچينې:** دغه عايداتي سرچينې عبارت له هغو سرچينو څخه دي، چې د عادي سرچينو د پوره نشتوالي په صورت کې ورڅخه کار اخستل کيږي؛ مثلاً: هر هغه وخت چې دولت ونه غواړي، يوه انکشافی پروژۀ دخلکو دکار برابرولو په موخه په لاس ونيسي او يا معادن استخراج کړي او يا د زلزلې په مهال وسوځي او يا هم هغه امراض چې د دولت عادي عايدات د هغو لگښت پوره نکړای شي، نو له همدغو سرچينو څخه استفاده کيږي، او نوموړي سرچينې د بانک نوټونو له استقرار او خپریدلو څخه عبارت دي. لکه څرنگه چې مخکې هم په دې هکله يوڅه ويل شوي وو.

پولي امکانات د ماليې له لارې تر سره کيږي چې مونږ يې اوس په تشرېح پيل کوو: ماليه عبارت له يوې اندازې پيسو څخه ده، چې دولت يې د خلکو له مالي قدرت او اقتصادي توان سره سم ترلاسه کوي او په بدل کې يې خلک له دولت څخه ديوه ټاکلي خدمت د ترسره کولو تقاضا لري. د ماليې په هکله او دهغي د ادا کولو په هکله مختلفو پوهانو بيلابيل نظرونه درلودل چې په بيلا بيلو ډولونو يې وړاندي کړي دي.

دساري په توگه ځينو له هغو څخه ويلي دي، چې دولت ته د ماليې ورکړه د بيمې مؤسسې نه د گډون د حق ورکولو په شان ده، لکه څرنګه چې د بيمې يوه مؤسسه د خلکو صحت، مال، شتمنۍ د يوې ټاکلې حق الاجري په مقابل کې پر غاړه اخلي، نو دولت هم د عامه خدمتونو د ترسره کولو په وړاندې له خلکو څخه ماليه اخلي او بيرته هغه پيسې د خلکو د ټولنيزو، اقتصادي او سياسي چارو د ښه والي په منظور په لگښت رسوي.

د ماليې اخيستني بنسټونه

د دې لپاره چې د ماليې اخيستني له بنسټونو څخه باخبر شو، نو لاندې مسايل په نظر کې نيسو:

۱. ټولنيز عدالت د ماليې را نيونې په چاروکې:

د يوه مضمون د مساوات او عدالت په نظر کې نيولو سره له اقتصادي لحاظه په څو گروپونو تقسميږي او د هغوی د مالي توان او له عايداتي سرچينو سره سم ماليه اخستل کيږي. د ماليې اخستني په چارو کې ټولنيز عدالت هغه مهال رامنځته کيدای شي، چې له مالداره يا سرمايه دارو خلکو چې هغوی د دولت له ټولنيزو خدمتونو څخه ډيره گټه اخلي ډيره ماليه واخستل شي، البته د کمزوره او ضعيفو خلکو په پرتله.

۲. داقتصادي پوهانو نظريات: ځينې اقتصاد پوهان په دې باور دي، چې بهترينه ماليه

هغه ماليه ده، چې په اسانۍ سره را ټوله او بيا په معقول ځای کې ولگول شي.

۳. د اقتصاد ځينې پوهان بيا دا نظر لري، چې د ماليې راټولونې په مهال بايد د خلکو قناعت

ترلاسه شي او بيا نوموړې ماليه د خلکو د ژوندانه د سطحې لوړولو په موخه ولگول شي.

ځينې بيا په دې باور دي هغه خلک چې له ټولنيزو خدمتونو څخه ډيره گټه اخلي نو ماليه هم بايد ډيره ورکړي؛ مثلاً: ډيريوران يا چلونکي چې له پاخه يا قبر سرک څخه ډيره گټه اخلي، که په غور او دقت سره پام وکړو، دغه ځواب قناعت وړ ځواب ندی په ځينو هيوادونو کې ماليه د دولت د خدمت په پرتله له اشخاصو څخه اخستل کيږي؛ مثلاً: د اطفايې او امنيت له خدمتونو څخه چې دولت يې منځ ته راوړي.

دمنازلو او مغازو له څښتنانو څخه ډيره ماليه اخستل کيږي

د عمومي ماليې موضوع

په نوي اقتصاد کې دولت يو ستر او له اهميته ډک رول په غاړه لري. افراد اوټولنه دخپلې

ازادۍ دساتنې او د امنیت د تأمین او ټولنیز عدالت په خاطر له عمومي خدمتونو، د لازمه قوانینو جوړول او همدا راز مطلوب شرایط د اقتصادي فعالیت لپاره، تأمین او ټولنیزه هوساینه او همدارنګه نورې ډیرې چارې په دولت باندې تړلي دي. انساني اړتیاوې او غوښتنې نا محدودې دي، اما موجوده سرچینې محدودې او نه رسیدونکې دي.

دولت باید کوشن وکړي ترڅو په رسمي او ښې استفادې سره له موجودو سرچینو څخه ټولنیزې غوښتنې په معقولو او ممکنو اهدافو کې پرځای کړي. د دولتي سازمانونو کړنې، د عمومي خدمت گذارانو کفایت او کارداني د ټولنیزو او فردي اړتیاوو د تأمین لپاره ښايي د ټولنیزو سرچینو دسم تشخیص موجب وګرځي او برعکس د دولت د دستگاه ښې کفایتي ښايي د منابعو په لمنځه تلو او د افرادو په نه رسیدو منجر شي.

د دغو ستونزمنو دندو ترسره کول چې د دولت په ذمه باندې دي، د درنو مخارجو د تحمل مستلزم دي، چې د هغوی د تأمین لپاره دولت باید ناچاره کافي عاید او منابع په اختیارکې ولري. په عاید پورې د اړوندو مسایلو بررسی، د دولت لګښتونه او له هر یوه څخه ترلاسه شوې پایلې د عمومي مالې موضوع ده.

د دولت عیادت

د دولت څلور کره سرچینې در آمد په واک کې لري، چې په لاندې ډول دي.

۱. مالې
۲. پورونه
۳. پولي وسایل
۴. د غیر مالیاتي عایدو د خدمتونو ښې ځایوالی.

مالې

یعنې هغه سرچینې چې دولت یې د حقیقي او حقوقي اشخاصو له عایدو او شتمنیو څخه د مالي تأمین لپاره دخپلو وظایفو د ترسره کولو په بدل کې په ځان مني.

که هر څو د مالیاتو موندنه د مؤسسو د تاسیس او د دولتي خدمتونو د راټولو په خاطر وي. اما د اصولي سرچینو او د هغې ګټې ترمنځ، چې رسوونکي یې د دولت له خدمتونو څخه کوي، لزومًا برابري شتون نلري، بلکې څرنګه چې یې مخکې هم یادونه وشوه، مالې د دولتونو په وسیله ترلاسه کېږي او د هغې ترلاسه کول اوږده سابقه لري. د هغوی ډولونه او ډلبندي د متمادي پیړیو په اوږدو کې ډیر بدلونونه پیدا کړي دي. اما نویو مفاهیمو او مالیاتي ډلبندي ته په پرمختللو هیوادونو کې په پام سره هغوی په پینځو برخو تقسیمېږي:

هغه مالې چې په عاید پورې اړه پیدا کوي:

الف – د حقیقي اشخاصو په عاید باندې مالیات.

ب - د حقوقي اشخاصو او شرکتونو په عايد باندې ماليات.

ج - د بيمې حق.

هغه ماليې چې په مصرفي لگښتونو پورې اړوندېږي

الف - پر لگښت باندې ماليه پر عايد باندې د ماليې په شان ترلاسه کېږي. خو د لگښت په نسبت اشخاص دي.

ب - پر پلو باندې د مالياتو گمرکي حقوق او هغه سوچه ماليې چې د کالو پر واردونکو او پلورونکو باندې تحمليږي. مګر د دغې فرضيې پر بنسټ چې لږونکي (مصرفونکي) يې د پيل په پړاو کې وزغمي پر لږونکي (مصرفونکي) د ماليې په عنوان تلقي کېږي.

هغه ماليې چې په مالکيت يا د شتمنۍ په ليرد پورې اړه لري:

الف - د افرادو د سوچه شتمنۍ پر ارزښت باندې ماليې

ب - د افرادو د نا خالصه شتمنۍ په ارزښت باندې ماليې

ج - پر اراضي ارزښت باندې ماليې

د - د پانګې پر ارزښت باندې ماليې

ه - د ارث له لارې د شتمنۍ پر ارزښت باندې ماليې

هغه ماليې چې په سوداګريزو کړونو پورې اړه لري

هغه ماليې چې پر صادراتو وضع کېږي: په تير وخت کې ماليې په دوو کره مستقيمو او غير مستقيمو برخو باندې تقسميږي. په دې طبقه بندۍ کې له مستقيمو ماليو څخه منظور هغه ماليې دي چې اداکوونکي وګړي به هغه زغملې او اصولاً به يې نه شوی کولای تر څو هغه بل چاته وليږدوي.

د شتمنۍ پر عايد باندې ماليه يوازې او يوازې د مستقيمو ماليو جز ګڼل کېده. په غير مستقيمو ماليو کې طرز داسې و، چې د ماليو اداکوونکي به هغو نورو کسانو ته ليردول او خپله دوی به يوازې د ماليو د ورکړې وسيله وه. د گمرکي حقوقو د پلور ماليې او په همدې ډول نور داسې له همدې ډول ځانګو څخه و چې په عملي توګه دغه ډول طبقه بندي ښايې دقيقه او ګټوره ونه اوسي. ځکه چې پر مالياتو باندې نهايې توضيح تل روښانه نه وي؛ مثلاً: د ماليو يوه برخه د شرکتونو په عايد باندې ممکن د شرکت له څښتنانو څخه نورو ته انتقال شي او يا پر حقوقو او د لاس په مزدورۍ باندې ماليې چې د مستقيمو ماليو يوه برخه ده، چې د کار فرمايانو يا حسابداريو په وسيله دولت ته ورکول کېږي، لکه څرنګه چې تاديه کوونکي نهايې کارمندان او کار ګران دي.

د ټولنې مالياتي روحيه

څرنګه چې يادونه وشوه مالياتي عايد د دولت د عايد د منابعو له هغو مهمو عايداتو څخه

کنل کيږي، چې افراد او مؤسسې يې د دولت هغو درنو مسؤليتونو ته په پام سره د خپلې شتمنۍ او عايد يوه برخه د دولت دمالي وظيفو د تامين لپاره ورکوي. ديوې ټولنې د افرادو دهمکارۍ ميزان د دولت له دستگاه سره او دهغوی تمایل مالياتو په داوطلبانه ورکړې د سره له يوه لوري دټولنيزې ودې درجه او له بل لوري د دولت دستگاه په نسبت د هغوی دخوښ بينۍ او د باور په ميزان پورې تړاو لري، ديوې ټولنې په غړو کې د باور او اعتماد ايجاد او مساعده روحیه د څو شرايطو د شتون مستلزم ده، چې د هغوی د ټولو په رأس کې د موندونکو ماليو برابروالی او د مالي ادارو د دستگاوو د مکلفيتونو انجام او د دولتي لگښتونو سموالی دی.

خلک بايد دا باور پيدا کړي چې د ماليو وضع او حصول يو داسې ترتيب دی، چې هر څوک خپله عادلانه برخه اداکوي او که چيرې دغه احساس په افرادو کې عموميت پيدا کړي چې ځينې د هغوی د ډيرې شتمنۍ او عايد سره سره نسبتاً لږې ماليې اداکړي او يا پرته له کوم موجب څخه له لوړو معافيتونو څخه برخورداره شي. د ټولنې د ماليې ورکړې روحیه تضعيفيږي. د افرادو د ماليې ورکړې ځانگړنې، که په شتمنو او يا فقيرو هيوادونو کې وي، دهغوی ځانگړنې په دې زمينه کې متفاوتې دي.

دساري په توگه ممکن، چې ايراني، ايتاليوي يا فرانسوي شريف تجاران او يا صنعت کاران د خپلې مالياتي اظهار نامې په تنظيم کې د امانت اوصداقت رعايت وکړي.

دلومړي څپرکي لنډيز

د ماليې مضمون څرنگه، چې يوه مهمه اقتصادي او حياتي پدیده ده، نو په همدې بنا په دې څپرکي کې عمده د اقتصاد پوهانو عکسل العملونه او نظرونه انعکاس شوي، ترڅو گران محصلين د ماليې له پوهې سره په بشپړه توگه اشنايي او په همدې اړه د علماوو له نظرونو سره هم اشنايي پيدا کړي. نوځکه خو د اقتصاد د علم تاريخي او علمي بنسټ بالخصوص مالي څانگه په تېرو دورو کې د راټولونې په طرز او ډول سره او د ماليې ډولونه په هر اړخيز ډول تربيح لاندې نيسي. ماليه د بشري ټولنې له پيله تر ننه پورې په بېلابېلو ډولونو سره شتون لري او د دولت له عايداتو څخه يو مهم عايد جوړوي. نو ځکه خو په دې فصل کې پاملرنه شوې، ترڅو په تېرو دورو او نننۍ بشري ټولنه کې د مضمون ماهيت او د ماليې د علم له مؤثریت څخه درک ترلاسه کړي. همدا راز په اوسني بحث کې نور مهم موضوعات لکه عايدات او د هغو ماليو ډولونه چې په سوداگريزو فعاليتونو پورې ارتباط نيسي. د ماليې رانيونې بنسټونه د ماليې په سيستم کې ټولنيز عدالت. د ماليې عمومي موضوعات او مالي روحيه چې په مالياتي سيستم کې يو مهمترين فکت گڼل کيږي.

په دې څپرکي کې د نورو موضوعاتو په څنگ کې ځای په ځای شوي دي.

د لومړي څپرکي پوښتنې:

۱. ماليه څرنگه علم دی؟
۲. د ماليې په اړه د اقتصاد پوهانو نظريات مختصراً تعريف کړئ؟
۳. د دولت د عايداتو په اړه څه پوهيږئ تشریح يې کړئ؟
۴. د ماليې پوهه له څه شي څخه بحث کوي؟
۵. د ماليې راټولونې پرمخ تللی ډول تعريف کړئ؟
۶. تاسو چې کوم فصل زده کړ له هغه څخه موخه کوم موضوعات دي، نومونه يې واخلي؟
۷. په ۱۹۳۶ کلونو کې څه ډول ماليه اخيستل کيده؟

دويم څپرکی

ماليه او دهغې ډولونه

ټوليزه موخه

پرعايداتو باندې ماليې او د ماليو ځانگړي ډولونه د دې فصل موضوع ده.

د زده کړې موخې: محصلان ددې څپرکي په پای کې لاندې موضوع گانې توضیح کولای شي.

د اقتصادي پوهانو نظريات د مالياتو په اړه.

د دولت عايدات او عايداتو سرچينې.

په تجارتي فعاليتونو کې د ماليې رول.

د ماليې رول د ټولنې په سياست او اقتصاد کې.

مستقيم ماليات

مستقيمې ماليې هغو مالياتوته ويل کيږي، چې پرته له واسطې او له هغه فهرست سره سم چې د جمع جز جدول نومېږي، موندل کيږي.

په یاد شوي فهرست کې له اشخاصو څخه د هر يوه د نامه په مقابل کې هغه مبلغ، چې د يوه شخص په واسطه مستقيماً بايد دولت ته ورکړل شوي وي، معين او مشخص شوي او له شتمنو اشخاصو څخه اخستل شوي، نو ځکه خو شتمن اشخاص له تحصيل دارانو څخه د ماليې سره مستقيماً مخامخ شوي او خپله ماليه ادا کوي او په مقابل کې داسې سند چې د ده د ماليې په ورکولو دلالت کوي، ترلاسه کوي. سر بيره پردې مستقيمې ماليې هميشه له هغو عوايدو څخه چې په منظمه توگه سره په معينو زمانونو کې د افرادو عايد گرځي وضع کيږي او دهغوی وړاندوينه اسانه او امکان نه منونکې ده.

غير مستقيمې ماليې

غير مستقيمې ماليې له هغه ډول ماليې څخه عبارت دي، چې د اجناسو په قيمت او په

اقتصادي کالو وراضافه شوې وي او مستهلکين يې د اخستنې پر مهال دولت ته ورکوي. د مستقيمو ماليو په اخیستنه کې د دولت موخه دا ده، چې د خلکو له اوږو څخه د غیر مستقیمو ماليو بار کم کړي. په تېرو دورو کې غیر مستقیمې ماليې له مستقیمو ماليو څخه مهمې وې، ځکه چې غیرمستقیمې ماليې د تجارتي مالونو له پلور څخه اخستل کېږي. د غیر مستقیمو ماليو ورکول په غیر محسوس ډول سره ترسره کېږي، یانې د جنس پلورنې پر مهال ماليې پرهغه اضافه کېږي او له اخستونکي څخه اخستل کېږي. غیر مستقیمې ماليې په هیڅ وجه له دفتر سره د جمع برخه نه ده په هغو شیانو پورې تعلق نيسي، چې د هغه حقيقي څښتن د ماليو د حصول پر مهال مشخص او معلوم نه وي.

دمحصولاتو ماليې

ماليې د عايداتو محصول دی او هغه اشخاص چې دغه عايدات ورکوي، مالیه ورکوونکي نومول کېږي. دغه عوايد د دولت او يا هم د ښاروالۍ مربوط دي. وجه د یاد شوې مالياتي په خاصیت کې تغیر نه پیدا کوي.

په دواړو صورتونو کې يې خپل اساسيتوب او قانوني والی د هیواد په قوانینو کې حایز وي. په بین المللي رسنیو کې د مالیاتو او محصولاتو په اړه ډیر تعریفونه یاد شوي دي. اما د کتاب لیکونکي په عقیده، د هغو اسانه او ساده لارې په لاندې ډول دي. مالیه یو ډول ورکړه او عايدات دي چې یوازې د یوه هیواد د منابعو اساسي عوايد دي. دعمومي لگښتونو د تر سره کولو لپاره حکومت هغو ته اړتیا لري، دغه حصه د آبي او لمي ځمکو په مالو پورې اړه لري او همدا راز په مال، څارویو او نورو اضافي اسبابو پورې اړوندېږي. محصول یو ډول عايدات دي، چې د هیواد له بنسټیزو منابعو څخه گڼل کېږي او هیواد د عمومي لگښتونو د اکمال لپاره ضرورت لري.

اما په عین وخت د یوه ډول خدمت په توگه محسوسېږي، چې هیواد یې د محصول ورکوونکي لپاره اجرا کوي. په دې برخه کې د پُستې، تیلگراف محصول، د معابرو محصول او دځینو اسنادو محصول لکه قبالة، حجت وکالت او داسې نور چې وثیقه نومېږي. د ورکړل شوي محصول او ماليې په اړه بیلگې د پورتنیو دوو جملو لپاره بس دي.

که چیرې د مال او څارویو عايدات په مثال کې را واخلو ډیر زر کیدای شي، درک شي. چې دغه عاید یوازې د هیواد د اړتیاوو د رفع کولو لپاره او د مجموعي لازمه لگښتونو د تکمیل په موخه چې په پورته کې د عمومي لگښتونو په نامه نومول شوي دي او په نقدي ډول اخستل کېږي، دغه په ماليې پورې اړوندېږي. که چیرې نور عايدات په مثال کې راوړو، لکه د معابرو عايدات، وبه وینو چې د پیسو ورکړه په داسې مهال کېږي، چې هیواد یې په مقابل کې زموږ لپاره د هغه سړک ساتنه او حفاظت وکړي، چې مونږ ورباندې تیرېږو او راتیرېږو. همدا راز د پُستې په محصول کې

ياني د پستې محصول هغه وخت مونږ ورکوي چې هيواد زموږ د ليکونو د ليرلو هغه خپل مقصود او مرجع ته خدمت ترسره کوي. همدغه ځای دی چې دغه برخه په محصول پورې اړوندېږي. لنډه دا کوم تشریحات چې پورته ذکر شول په داسې ډول واضح کېږي. ياني مالیه په کلي ډول سره یو ډول ملکیت دی، که چېرې مکتوب ونه رسیږي، نو د پستې محصول به نه ورکوي او که څوک له جادې څخه تیر نه شي، نو هیڅ څوک به له تاسو څخه د تېریدو محصول نه اخلي. اما د مالې او محصول تر منځ اصلي توپیر تر هغې قاعدې پورې منحصر دی، چې پورته یې تشریح وشوه. ياني د حق الزحمې محصول هغه ځانگړنه ده چې حکومت یې په خپله موقع له ستاسو څخه غواړي. په هغه صورت کې چې بالمقابل مالیه د هیڅ کوم یوه ځانگړي خدمت درلودونکې نه وي، د عمومي لگښتونو د اړتیاوو د تکمیل لپاره تاسیس شوي وي. نور هغه امتیازات، چې د عوایدو په باب شتون لري په لاندې ډول دي.

۱. غیر مستقیم عایدات

۲. مستقیم عایدات

۱. غیر مستقیم عایدات

هغه عایدات دي، چې رأساً په مالیه ورکونکو تعمیم شوي او له خپلو ورکړو څخه خلاصون نشي موندلی. دیبلگې په توگه د ځمکې، مال، څارویو، مالی لوازم او هغه اضافي اثاثیه چې د مستقیمو عایداتو او محصولاتو له جملې څخه دي.

غیر مستقیم عایدات لکه د معابرو، پوستې او داسې نورو شیانو عواید دي او مستقیماً په اشخاصو باندې نه وضع کېږي او له لومړني مالیه ورکونکي څخه نورو اشخاصو ته انتقالېږي؛ مثلاً: د گمرکي عایداتو په صورت کې چې گمرکي حقوق له واردونکو تجارانو څخه اخستل کېږي او د یادو شویو گمرکي حقوقو له نتیجه څخه اصلاً د تجارانو د مال قیمت اضافه کېږي او هماغه وخت گواکي پیروونکي گمرکي حقوق اداکوي، نو ځکه خو گمرکي تعرفه له وارد کوونکي تجار څخه پیروونکي ته انتقال مومي. د مستقیمو او غیر مستقیمو عایداتو تر منځ یوبل توپیر دا دی، چې اولیه په ټاکلیو وختونو او ثانویه د خدمت د اجرا پر مهال د حکومت له لوري اخستل کېږي. دغه مسئله کیدای شي تائید کړو، چې مالیه ډیر مستقیم عایدات او غیر مستقیم محصولات وي. اما دغه تائید څرنکه چې یې پورته یادونه وشوه، یو قطعي صورت خپل ځان ته نشي اتخاذ کولای. نوځکه خو یوازې همدغه بیلگه چې گمرکي حقوق یوه مالیه او په عین وخت غیر مستقیم عایدات دي، د مطلب په ذهن کې د ځای په ځای کولو لپاره بس ده. مختلف ارقام نشي کولای عایدات ډیر تشریح کړي. یوازې همدغه مطلب ته تشریح ورکول کېږي، چې مالیه لرغوني اصول دي، چې په غیر متمدنو هیوادونو او د ترقی له شاهراه گانو څخه لیرې یانې د ترقی په اصولو او پرمختگ په بنسټونو او هم د تمدن له توسعې او پراختیا سره موافق نه وو، هم موجود ؤ، دغه

مطلب علاوه کېږي. د عايداتو اصل تقريباً په ټولو ممالکو کې سره ورته دي، اما يوازې دهغوی تحصيلي اصول د يوه هيواد د بل هيواد په پرتله سره توپير لري او دغه پورته ياد شوي توپيرو د عايداتو مربوط او له هيوادونو څخه د هر يوه حيات او معهدا د هر وخت لپاره د اصلاح امکان لري او دغه اصلاحات د دې باعث کېږي ترڅو په يوه دولت کې د هغه اداري جوړښت د ترقي او پرمختگ په لور بوځي، چې د مالياتو د دوايرو تشکيلات ښايې په لومړي صف کې وي.

د مستقيمو ماليو گټې

د دولت له لوري د عايداتي لارو پيدا کول، له محدودو اشخاصو سره د پانگې قوه له منځه وړل، له پولي نورم سره مبارزه او د دولت گټور کيدل له مشروعو عايداتي لارو څخه.

د ماليو د مېنا ټاکل او د مناسب نرخ اعمال

له ماليو څخه په هره يوه ماليه کې بايد لومړی د هغه مېنا وټاکل شي او بيا يو مناسب نرخ اعمال کړي، د ماليو له مېنا څخه منظور هغه څيز دی، چې د ماليو شمول گرځي، د ماليو مېنا ممکن د مربوطه اشياوو د مؤسسو او شرکتونو د اشخاصو عايد، د ټول پلورنې د حجم معامله، د ميراث د شتمنۍ ارزښت او په دې ډول نور. دې مېنا لره ممکن د تصدي له مناسب نرخ سره د مالياتو شمول قرار ورکړي او څو په سلو کې په مناسب نرخ سره او يا له هر فزيکي واحد څخه يو معين مبلغ، حجم، وزن، تعداد او داسې نور موندل کېږي.

مثلاً که چېرې د ماليو نرخ په سلو کې لس وي، هغه شخص چې سل زره افغانۍ عايد لري په داسې حال کې چې د بل عايد يو ميليون افغانیو ته رسيږي او يو لک افغانۍ ماليه ورکوي. په تصاعدي نرخ کې د عايد د ميزان لوړ تلل يا د ماليو د مېنا په ارزښت کې لوړ نرخ په کار وړل کېږي. معمولاً په ټيټو طبقاتو کې د مالياتو د نرخ عايد ضعيف او په لوړو طبقاتو کې يو څه لوړ نرخونه نسبت مازاد ته، ما قبل اعمالېږي. په تصاعدي نرخونو سره ماليې د متناسبو ماليو د نرخ په پرتله عادلانه دي، ځکه چې د مالياتو د مېنا د ډيروالي ډيره برخه د دولت عايد گرځي، لکن تصاعدي نرخونه بايد په ډير دقت سره انتخاب شي. د دولت په مالياتي عايد سره د ملی عايد په کموالي يا زياتوالي سره نسبتاً ډير زياتوالی او يا کموالی پيدا کوي. په همدې ترتيب له اقتصادي تعادل سره مرسته کېږي. همدا راز تصاعدي نرخ نه بايد په داسې ډول وي چې په خصوصي څانگه کې د کړنو د مخنيوي موجب وگرځي.

د ماليو انتقال او د نهايي ادا کوونکي تضمين

د ماليو دلېرد مسئله او د نهايي ادا کوونکي تشخيص له مالياتي مسايلو څخه يوه خورا پېچلې مسئله گڼل کېږي، ځکه چې په اغلبو مواردو کې يې ماليې له يوه شخص څخه ترلاسه کېږي. د هغه واقعي ورکوونکی يو بل شخص دی، چې لومړنی اداکوونکی ممکن په بېلابېلو

ډولونو سره وکولای شي له مالیاتي بار څخه یوه برخه کوم بل چا ته ولیږدوي.

په پلور او مصرف باندې مالیې معمولاً له همدغه ډول ځانگړنو څخه برخمن دي، ځکه چې دشمولو کالیو مصرف کوونکي هغه مالیې دي، چې د کالیو په اخستنې سره په تعین شوي قیمت سره تماميږي یا د اړونده مالیو یوه برخه اداکوي. دغه انتقال ته وروستنۍ کړنې او انتقال ویل کیږي. دلیرد یو بل ډول دغه دی، چې تولید د کالیو تر توزیع کوونکو د مالیو مشمول د دې لپاره چې د مالیو د پار یوه برخه نورو اشخاصو ته ولیږدوي کوشن کوي ترڅو د تولید عوامل په کم قیمت سره ترلاسه کړي او لاسي کاریگر ته لږه حق الزحمه ورکړي.

له اضافاتو سره معمول هغه ته نه ورکوي. یا د اولیه مواد ارزانه وپیري او له همدې امله په همدې ترتیب په لومړي حالت کې لږونکی(مصرف ونکی) د مالیې بار په دویم حالت کې د تولید د عواملو عرضه کوونکیو ته منتقلیږي. د مالیو ټول انتقال یا یې د عمده برخې انتقال، چې د اجناسو په نرخ پورې اړوندیږي؛ لکه: الکولي مشروبات او د خانیات لرونکي ته یو واضح امر دی لکن د اکثره مالیاتو د انتقال موضوع په قطعي توگه سره روښانه نه ده چې واقعاً کوم کسان د شرکتونو مالیې اداکوي. آیا د شرکتونو د منافعو له ځایه اجناس ورکول کیږي او که یې یوه برخه. د زیاتوالي له لارې قیمت وروستنۍ کړنو ته منتقلیږي، یا یې یوه برخه مخ په لږ والي ده. مزد د تولید نور عوامل دي، چې مخکنیو فعالیتونو ته انتقال مومي. ایا افراد د خپلو عاید او ټول مالیات شخصاً پخپله ادا کوي یا یې یوه برخه په نورو کسانو باروي، د دغو سختو مسایلو د تحلیل لپاره نورې ډیرې پلټنې لازمي دي، ځکه چې د مالیاتو انتقال پرته له کومې توجه او د نهایې ادا کوونکي ټاکل په مختلفو مالیاتو کې، د مالیاتي سیستم د عدالت ارزونه، او د هغه د اغیز اندازه د ټولنې په اقتصاد کې ښایې ډیره نه وي.

د دویم څپرکي د مطالبو لنډيز

سره له دې چې د تیر درس په برخه کې په نړۍ کې د مالیې له لرغونتوب څخه په خپرو ابعادو سره یادونه شوې، اما په دې مبحث کې د تیروخت او حال د مالیې شکلونه او ډولونه مطرح دي. باید دې ټکي ته پام وشي، چې مالیه د دولت دعايداتو یو اساسي جز جوړوي. په همدې خاطر هر څومره چې د مالیاتو مینا د هغو په علمي معیارونو سره د بحث وړ وگرځي، په هماغه اندازه د ټولنې اقتصاد پر مختگ کوي. په همدې ډول د راټولونې بڼې ان مالیات په دې بحث کې په پام کې نیول شوي دي.

او له تجاربو څخه یو لړ مستند معلومات او د پرمخ تللیو هیوادونو علمي راټولونې راټولې شوې، ترڅو چې د مالیې د ورکړې اصول چې له مهمو وظایفو څخه یوه وظیفه او گرانو هیواد والوته د یوه ذهنیت ورکول دي او له بل لوري پراغیداتو باندې د ټولو مالیاتو په موضوعاتو کې ده چې په ټولنه کې د قانون اولایحې په رؤیت ورکول کیږي. د فصل په بحث کې یادونه وشوه چې مالیې څرنګه او په کومو شرایطو او په کومو معیارونو یې تکامل موندلی. د تکامل پروسه له کوم ځایه پیل او نننۍ مالیاتي سیستم په څو ډوله او په خوشکله دی. غوره به داوي، چې د کتاب د موضوعاتو له لوستلو څخه وروسته د استفادې توپیر اوموضوع گاني گرانو ویونکو ته پریږدو.

د دویم څپرکي پوښتنې

۱. د مالیې د ډولونو په هکله معلومات وړاندې کړئ؟
۲. د مستقیمې او غیر مستقیمې مالیې تر منځ څه توپیر دی؟
۳. په پرمخ تلو هیوادونو کې د مالیې سیستم څرنګه دی؟
۴. د مالیو د ورکړې قواعد څه چې مو ویلي دي تشریح یې کړئ؟
۵. مالیه د څه شي له مخې وضع کیږي تشریح یې کړئ؟

د مالیو تصنیف

ټولیزه موخه:

په مالیاتي سیستم کې د اجرا وړتیا او اطمینان

د زده کړې موخې: محصلین باید د څپرکي په پای کې لاندې موضوعات تشریح کړي.

- ۱. د ورکړې د لګښت معقولوالی
- ۲. په مالیاتي سیستم کې د اجرا وړتیا
- ۳. مالیاتي خدمتونه
- ۴. په مالیاتي سیستم کې د دولت رول
- ۵. د مالیو مختلف ډولونه

عملي معیارونه د ټولنې د مالیاتي سیستم لپاره: د مالیاتي عدالت د رعایت لپاره او همدا راز د مالیاتي سیستم په اقتصاد کې د مالیاتو دمنفي اغیزو د مخنیوي په منظور باید د اداري ځانګړنو واحد صحیح وي. همدغه ځانګړنې عبارت دي د اطمینان له معقولوالي څخه او همدا راز د ورکړې له لګښت او د اجرا وړ مالیو له موندنې او عامه معقولیت څخه.

د مالیو اخستنې په سیستم کې اطمینان: د اقتصادي فعالیتونو د توفیق لپاره اطمینان د سیاسي ثبات یوه ځانګړې څانګه او د مالیاتي سیستم مطمئن والی له لازمو او خورا مهمو شرایطو څخه ګڼل کیږي، ځکه چې په عادي شرایطو کې پانګه اچونه د خطراتو د منلو مستلزم ده. که چیرې پانګه اچونه په مالیاتي سیستم کې ترلاسه شي، ښایې د نظر وړ فعالیتونو څخه تشکیل شي او ښایې په ډیر خطر کې وي او پانګه اچونه په لږه اندازه سره ښایې تره سره شي. افراد هم باید له هغو مالیو څخه چې هغه د وړاند ویني وړ نه دي، چې د لاس مزد او دهغوی نور عایدات وضع کیږي،

مسئون به وي. مالياتي قانون بايد روښانه او مشخص وي او د تصميم اتخاذ بايد په لږو مواردو کې ارزيايی او د ماليو د اصولو د مامورينو په اختيار کې ورکړل شي. که چېرې مالياتي قانون مبهم وي او مامورين پخپل زړه مشخصه پريکړه غوښتل وغواړي، نو يو څو موارد بايد وټاکي، چې نوموړي موارد دادي: د مالياتو په چارو او د عامه اعتماد په جلبولوکي د برابرۍ او هم غړۍ رعايت، د مالياتو سيستم په نسبت ښايي نا ممکن وي.

په مالياتي سيستم کې د ترسره کولو وړتيا

يو ښه مالياتي سيستم هغه ماليې چې د هغو موندنه غير ممکنه وي، نه دفع کوي آن تر دې، چې ډيری يې د ماليو ورکونکو په اتفاق سره د خپلو ماليو پورونه په داوطلبانه توگه سره اداکوي. بايد د ماليې د ورکړې امکان شتون ولري، که نه د مالياتو د وضع صورت د مالياتي قوانينو د تهېې په منزله بايد مالياتي پرنسپونو ته او د پيش بينی شويو شرايطو د ترسره کولو وړتيا ته هر اړخيزه پاملرنه بايد وشي. په همدې هکله دقيق محاسبات بايد ترسره شي، حتي په خاصو مواردو کې د اطمینان د اصولو لپاره د مالياتو د ترسره کولو د وړتيا لپاره د آزمېښت د ترسره کولو موضوع هم ښايي اړينه وي.

د لگښت معقولوالی او د ماليو راکړه ورکړه

له هغه ځايه، چې د مالياتو د ورکړې لگښت له فردي لوري (تاديه) د موندنې لگښت د دولت له لوري ملي محصول ته څه شی نه ور اضافه کوي. د ټولنې گټې نښت د تحمل له لحاظه درانه لگښتونه په دې لاره کې تلف شي. دمخلفو مالياتو د راکړي ورکړي دلگښتونو د چارو په اړه بايد وويل شي، چې ډيری د مالياتو ورکړه د حقيقي اشخاصو پر عايد باندې خصوصي وو، نه د اداکونکي لپاره حقوق او دلاس مزد او د اضافي لگښت دستگاه او يا د نا څيزه خرڅ درلودونکي ده، د نورو مالياتو په اړه همدا راز د حساب ساتنې مخارج او پخپل ټاکلي وخت ورکړه يا په قسطونو څرنگه چې په داوطلبانه توگه ترسره کېږي، وضعیت په همدې شان دی لکن د نظر د اختلاف په صورت کې چې د مالياتو د ورکونکي او موندونکي ترمنځ به وي او يا ماليات بايد د مالياتي قدرت په اعمال سره اصول شي. مؤدي او همدا راز دولت به ډير لگښت ښايي تحمل کړي. د شرکتونو د ماليو ورکړه د ډير لگښت درلودونکې ده. ځکه چې اکثراً د قانوني دفترو په ساتنه او د حسابدار په خدمت گمارل او د داسې نورو قانوني تشریفاتو په ترسره کولو مؤظف دي. له همدغو مخارجو څخه يوه برخه د دوو موخو درلودونکې ده، يانې هم د مالياتو د امر لپاره او هم د گډون کونکو د خبرداري لپاره. نو په همدې بنا د مالياتو د ورکړې دمخارجو په ټاکلو کې حقوقي اشخاص بايد د ماليې په ورکړه مستقيم او غير مستقيمو مخارجو ته پاملرنه وکړي.

د مالیاتو په ور کړه کې معقولیت

له ټولو څخه غوره داده چې مالیاتي سیستم د ټولو دمنلو او تائید وړ دی او د عامو په نظر د عدالت د رعایت له لحاظه باید توافق ولري او هم د هغوی د مالی وړ او توان په پرتله دروند او دنه تحمل څرگندونه ونکړي. مالیات له همدې خصیصې څخه برخورداره کیږي، چې په پورته یادو شویو شرایطو خصوصاً د مالیاتو د عدالت له شرط څخه برخور داره وي.

مالیاتي عدالت

د مالیاتي سیستم عادلانه توب د یوه اقتصادي فن مسئله نه ، بلکه یوه انساني فلسفه ده، نو ځکه نشو کولای، د مالیاتي عدالت یو خاص تعریف وکړو او هغه په یوه ټاکلي شرط محدود کړو. له دې سره سره د زمانې په تیریدو سره اصول د نظر د څښتنانو د پام وړ څرځیدلي، چې په بنسټ یې کیدای شي یو مالیاتي سیستم د عدالت د شرط له لحاظه تر ارزښت لاندې ونیول شي. د اصولو دغه اعمال عبادت دی د خدمتونو له اصلي قیمت څخه او د ورکړې د توان اصل د خدمتونو د قیمت اصل مستلزم د دې دی، چې مالیې د اشخاصو د گټې په نسبت په دولتي خدمتونو کې کوي. د هغوی په منځ کې توضیح کړای شي، خلک د کالیو بیه او هغه خدمتونه چې له خصوصي څانګرې څخه یې ترلاسه کوي ادا کوي ځکه چې نه باید په دولتي څانګه کې هم په همدې ترتیب عمل وشي. که د مالیاتو وضعیت د خدماتو په هغه اصلي قیمت استوار نه وي، له استفاده کوونکیو څخه یوه برخه د دولت له خدماتو څخه د دولتي مرستو د موندونکو په منزله ښایي، چې وي، ځکه چې له دولتي خدمتونو څخه گټه کوي، او حال داچې له دوی څخه د نورو اشخاصو په وسیله تأمین شوي دي. د اجتماعي بیمو له مزایا وؤ څخه گټه ځینې له پیسو او شاهراوو څخه د دولت تجارتي خدمات؛ لکه: د هغوی د ورکړې په مقابل کې له هغو څخه د گټې حق د مالیاتو د ورکړې ډول د خدماتو د قیمت اصل او بنسټ دی. ځکه تر څو چې د بیمو حق په بیا بیا ځلې ادا نکړي یا د نقلیه وسایطو درلودونکي له پله او یا شاهراه گانو څخه د تیریدو ټاکلی حق ادا نکړي، یا د پوستې خدمتونه د هغه قیمت په خاطرتادیه نکړي نو بیا به له دغه ډول دولتي خدمتونو څخه د گټې حق ونلري، خو لکن له دغه اصل څخه یوازې په هغو مواردو کې کار اخستلای شي، چې له دولتي خدمتونو څخه گټه اخیستونکي و اوسي

او د هر یوه برخه د تعیین او اندازه گیرۍ وړ وي ، یوازې په همدغه حالت کې دی، چې کیدای شي مالیات د مؤدیانو د استفادې په نسبت توضیح کړي او له هر یوه څخه عادلانه برخه ترلاسه کړي. اما څرنګه کیدای شي د دفاع لګښت یاد پرورښت زدکړې لره د هیواد د جمعیت تر منځ تقسیم کړای شي.

د هیواد عمومي مصارف

په ټولو متمدنو هیوادنو کې ځینې مصارف شتون لري، چې په عامه گټو پورې اړه لري؛ لکه:

د بندونو، نهرونو لارې د شاهراوو تنوير او همدا شان د ځوانانو روزنه، ساختمانونه، د وزارتونو او نورو حکومتي دوايرو تعمير چې د ملتونو اړتياوي څرگندوي. نوڅکه خو هغه لازم مبلغونه چې د يادو شويو اړتياوو د تکميل لپاره او همدا راز هغه معاشات چې د ادارو د مامورينو او آمرينو لپاره د اړونده چارو د اجراتو اړوندېږي. بهرني سياست، عدليه د هيواد داخلي امنيت، تجارت او فابريکې او دغسې د نورو ځايونو امنيت ساتي، مخابره چې په کي په مصرف رسېږي عامه مصارف نومول کېږي.

د مملکت عمومي واردات

هغه مبلغونه، چې د همدې ټولو لگښتونو د اجرا لپاره يې حکومت ترلاسه کوي عامه واردات نومېږي. عامه واردات په لاندې ډول دي.

۱. ماليات او محصولات
۲. د مملکت د موروثي املاکو عايدات
۳. د حکومت انحصارات.

د مملکت د موروثي املاکو عايدات

داهم د عمومي منابعو يوه بله جنبه يا اړخ دی، د غوره او ښې توزيع کولو لپاره په دغه ډول عايداتو بايد پوه شو، چې د مملکت موروثي املاک په څه مفهوم دي. د مملکت د موروثي املاکو تعريف په لاندې ډول دی، د مملکت د موروثي املاکاتو له کلمې څخه داسې نتيجه ترلاسه کېږي، چې ټول هغه شيان چې په مملکت او خالصې تجارتي شتمنۍ پورې اړوندېږي، د مملکت موروثي املاک نومول کېږي. له پورتنۍ تشرېح سره سم ټول ځنگلونه، معدنيات زراعتي ځمکې او يا د زراعت وړ ځمکې او داسې نور مختلف امتعه په مملکت پورې اړوندېږي او همدغه املاک په دوو برخو تقسيمېږي، منقوله اوغير منقوله املاک چې پلورل کېږي او پيرل کېږي او د تجارتي املاکو کلمه نومول کېږي، نظر په همدې مطلب بايد يادونه وشي چې غير منقول املاک په دوو لاندې حصو تقسيمېږي.

۱. طبيعي غير منقوله

۲. غير طبيعي غير منقوله

د طبيعي غير منقوله املاکو په اړه د هغوی تشرېحات چندان د يادوني وړ نه دي، بلکې ښايي لازم وي او هغه لکه عمارت، اراضي او داسې نور دي، يانې د غير منقول والي خاصيت لره طبيعي رقم شته او د غير منقوله غير طبيعي املاکو په خصوص کې د يادونې وړ ده، چې دغه املاک طبيعتاً غير منقول نه وو، بلکې د انسانانو په واسطه يې د غير منقول صورت ځان ته غوره کړي دی. مثلاً ماشين د منقوله اموالو له جملي څخه ده خو که چيرې همدغه ماشين په يوه فابريکه

کې نصیبري نو بیا همدغه ماشین د غیر منقولو والي خاصیت ځانته غوره کوي ، نوهمدغه خبره ده چې د غیر منقولو په جمله کې گڼل کیږي. د هغو زراعتي آلاتو لپاره چې په ځمکه کې د ځمکې د حاصلاتو داستخراج لپاره نصب شي، پورتنۍ مسئله تائیديږي. بالعکس نور داسې املاک هم شته، چې په یوه هیواد پورې اړه ولري، ولې تجارتي خاصیت نلري، متعلقه املاک عامه نومول کیږي مثلاً سړکونه ، دریابونه ، کوڅې ، بندونه او داسې نور. یوبل توپیر، چې د مملکت د موروثي املاکو او د عمومیه متعلقه املاکو تر منځ موجود دي. هغه دادی چې اشخاص د هیواد له موروثي املاکو څخه گټه اخلي مؤظف دي، چې د مؤخذه منافعو یوه برخه په نقدي او یا جنسي ډول وي او د هغه د امتیاز متعلق وي، چې حکومت ته یې ورکړي. برعکس له عامه متعلقه املاکو څخه هرڅوک په وړیا توگه گټه اخیستلی شي. مگر په ځینو حالاتو کې مجاز نه دی د هغه د محصول تر تادیب پورې د هغو عرادو لپاره، چې د هیواد له معابرو څخه تیريږي او را تیريږي.

د مالیه او محصول تر منځ توپیر

د مالیه او محصول ترمنځ توپیر په نظر کې کم او د محصولاتو د مالیاتو په عملیه کې عایدات دي او هغه اشخاص چې دغه عایدات ورکوي، مالیات ورکونکي نومیږي. دغه عواید که دولتي دي یا ښاروالي، اما په هیڅ وجه د یادو شویو مالیاتو په خاصیت کې تغیر نه پیدا کوي. په دواړو صورتوکې د دوی خپل اساسي والی او قانونیت د مملکت په قوانینو کې حایز وي. په بین المللي رسنیو کې د مالیاتو او محصولاتو کتاب ازاد کتاب دی نو دهمدې آزاد کتاب د لیکونکي په عقیده د هغو ډیر آسانه او ډیر ساده په لاندې ډول دی. مالیه یو ډول ورکړه او عایدات دي چې یوازې یو ډول مملکتی اساسي منابع گڼل کیږي او حکومت د عامه لگښتونو د ترسره کولو لپاره هغو ته اړتیا لري، دهمدغې برخې تعلق د آبي یا للمې ځمکو، مال ، او څارویو ، ژړندو او همداسې نورو شیانو پورې دي. محصول یو ډول عایدات دي، چې د هیواد له اساسي منابعو څخه یوه منبع گڼل کیږي. او هیواد دعمومیه لگښتونو د بشپړتیا لپاره اړتیا لري. اما په همدې مهال د یوه خدمت په اړه احساس کیږي، چې هیواد یې د محصول ورکونکي شخص لپاره تر سره کوي. په دې برخه کې د پستې ؛ تیلگراف ، تېلفون او معابرو محصول او همدا راز د ځینو اسنادو محصول؛ لکه: قباله ؛ حجت ، وکالت او داسې نور، چې وثیقه نومول کیږي. هغه بیلگه چې دمالیه او محصول په اړه ورکړل شو داسی گمان کیږي، چې د پورته دوو یادو شویو جملو د مانا لپاره کافي ده.

د قیمتي اسنادو (وثیقه) محصول

قباله: د مالیه له نقطې نظره هیواد د عامه لگښتونو د اکمال لپاره اما په همدغه وخت د یوه خدمت احساس کیږي. چې هیواد یې د محصول ورکونکي شخص لپاره تر سره کوي. په دې برخه کې د پستې، تیلگراف او معابره محصول او د ځینې نورو اسنادو محصول؛ لکه: قباله، حجت

وکالت او داسې نور چې وثیقه نومول کېږي.

هدف: هر هغه وخت، چې پورتنی امتیازي نورم نه تطبیقیده، نو مالیه به له 2,300,000 افغانیو څخه 325,000 افغانیو ته رسیدله. په سلو کې 2، 29 سهامی او محدود المسؤلیت شرکتونه له پورتنۍ طریقې څخه استفاده نه کوي. د مالیاتي قانون د 29 مادې له مندرجه احکامو څخه په استفادې سره د سهامی او محدود المسؤلیت شرکتونو لپاره کوم مالیاتي منفعت په لاس نه راوړي، ځکه د دغو شرکتونو مالیه ثابته او د نورم په اساس 20 شل فیصده وضع کېږي، نو ځکه خو د گټې دهغه اوسطه ټاکنه د مالیې نورم ته تغیر نه ور کوي. په سلوکې 29، 3 تر لاسه شوي گټه له هغو شتمنیو څخه چې له 18 میاشتو څخه په کمه موده کې په ملکیت کې وي د دې مادې د احکامو تابع نه گرځي. نو په همدې بنا د دې څپرکې محتوا مفرداتو او مالیاتو ته د تابعو لوايحو په نظر کې نیول دي چې د افغانستان اسلامي جمهوري دولت د دې سیستم پر مېنا باندې مالیاتي روحیه یې په واجد شرایطو اشخاصو باندې د هر فرد د حصې د ادا پخاطر وضع او د تطبیق وړ یې بولي. چې د دغه ډول مقرراتو تر سره کول د خپريدونکي په توگه د هرچا مسؤلیت دی. شرایط د مالیاتو او عایداتو په داوطلبانه ورکړه کې دي.

د دریم خبرکي د مطالبو لنډيز

که څه هم د ماليې ورکړه يا په بل عبارت د مالياتو د اجرا عمل يو حتمي او ضروري کار گڼل کيږي. په تعريف کې د اجباري ورکړې يادونه شوې ده، لاکن د ماليې د ورکړې عمل يو ضروري کار گڼل کيږي، چې پرته له هغه څخه دولت د ټولنيزو خدماتو د ترسره کولو توان په گلي توگه سره نلري، ځکه چې همدغه د مالياتو د قانون موجوديت دی، چې د دولت اقتصادي بنسټ پياوړی شوی دی او له بله پلوه خلک دا درکوي، چې کله د دولت له خدماتو څخه پرته له کومې پولي وجې څخه گټه واخلي، نو په حقيقت کې خپل ځان مسؤل گڼي، تر څو له دولت سره يوه رابطه ولري او دجامعې يا ټولنې له مقرراتو او قواعدو څخه سر پيچي ونکړي، نو ځکه خويې د ماليې ورکړه نه يوازې يو ملکيت گاڼه بلکې له خپل دولت سره يې د همکارۍ په موخه يوه انساني وجيبه بولي.

دهمدې اصل له مخې نه يوازې د ماليې ورکړه، بلکې په دولتي ټولنيزو فعاليتونو کې گډون کول خپله ايماني او وجداني دنده د دين او دنيا په وړاندې بولي.

نو د دې برخې غوړيدلي ابعاد د هر فرد لپاره ټولنيز احساس ورکول چې دهموطنۍ د مسؤليت په درک کولو وپوهيږي.

د دریم څپرکي پوښتنې

۱. آیا مالیې ته یوه اجباري ورکړه ویلای شو؟
۲. ولې مالیه دولت ته ورکړو؟
۳. د دولت وړیا خدمتونه له کومو مراجعو څخه تمویلېږي؟
۴. د دولت مالیاتي عاید کومو مراجعو ته په مصرف رسیږي؟
۵. په مالیه کې اطمینان په څه مانا دی؟
۶. په مالیاتي سیستم کې عامه معقولیت تشریح کړئ!
۷. ټولنیز عدالت او په مالي سیستم کې اجراءات څه شی دي تشریح یې کړئ؟
۸. مالیه د دولت څو فیصده عایدات په برکې نیسي؟

څلورم څپرکی

د صنايعو وده

ټوليزه موخه:

صنايع د يوه مملکت زړه او روح گڼل کېږي او د صنايعو اهميت د يوه هيواد د مالياتي عوايدو په زياتوالي کې ډير اهميت لري.

د زده کړې موخې: محصلين بايد د دې څپرکي په پای کې لاندې موضوعات توضيح کړي:

- ۱. له نوي مالياتي قانون څخه دقيق اعداد او ارقام.
- ۲. د مالياتو نوې فيصلې.
- ۳. د دولت له مخکنيو فيصلو څخه پرېهېز، د بېلابېلو مالياتي څانگو په اړه او د هغو غير عملي اغيزې.
- ۴. د عوايدو توليد.
- ۵. اجتماعي موخې.
- ۶. اقتصادي موخې.

پر عايداتو باندې د مالياتو د نوي قانون په اړه مختصر معلومات

پر عايداتو باندې د مالياتو نوی قانون د ملي شورا له تصويب څخه وروسته د 171 شماری د فرمان په اساس، چې په 1387 / 12 / 27 تاريخ د افغانستان د اسلامي جمهوري رياست له لوري توشيح او د 976 شماری په رسمي جريده کې په 1387 / 12 / 28 تاريخ نشر شوی دی. هغه عمده او مثبت تغيرات، چې د مالياتو په قانون او مالياتي نظام کې څرگند شوي دي، په لاندې توگه دي.

- ۱. د صکوکو قانون او ډولونه، چې مخکې به د تطبيقيدو وړ و، اوس لغوه شوي دي.
- ۲. د استهلاکي موادو ماليه لغوه شوې ده.

ý هغه جرایم چې د مالیاتي اخطار نامې له نه وړاندې کیدو څخه پورته شوي، په سلو کې یې پنځوس سلنه کمښت موندلی.

ý د مخکنيو کلونو د مالیاتو باقیات له 1381 کال څخه معاف شوي دي.
ý له کال 1381 څخه تر کال 1385 پورې مالیاتي جرایم په هغه صورت کې معاف گڼل کیدای شي، چې مالیاتي حسابونه پرايډاتو باندې د مالیاتو د قانون د تاریخ له نشر څخه تر دریو میاشتو وروسته تصفیه شي.

ý انتفاعي مالیات د صادراتو له عوایدو څخه معافېږي.
ý انتفاعي مالیات د فیس، ټکټانه، بانکي لیتراف کړیدتونو له مدرکه معاف شوي دي.
ý د کرایې مالیه له شل فیصده څخه لس او پنځلس فیصده پورې راټیټه شوې ده.

نوټ: دمخکيني قانون جرایم د حقيقي او حقوقي يا حکمي اشخاصو په مخ په مختلفو حالتونو کې په نظر کې نیول شوي وو چې په لاندې توگه وړاندې کېږي.

۱. هغه حقيقي شخص چې پرته له دلایلو څخه د اړونده مالیاتو اظهار نامه د دې قانون د احکامو مطابق د ټاکلې مودې په اوږدو کې وړاندې نکړي، د هرې ورځې په ځنډ سره د دوو سوو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړه او حکمي شخص بیا د هرې ورځې په تأخیر سره د زرو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړې سره مکلف دی. د رخصتۍ ورځې له دې امر څخه مستثنی دي.

۲. هغه حقيقي شخص چې د بشپړې بې پروايۍ له امله اړونده مالیاتي اظهار نامه د دې قانون د احکامو مطابق، په خپله ټاکلې موده کې وړاندې نکړي، د هرې ورځې د ځنډ په سبب د څلورو سوو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړه او حکمي شخص بیا د هرې ورځې د تأخیر په سبب د دوو زرو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړې سره مکلف دی. د رخصتۍ ورځې له دې امر څخه مستثنی دي.

۳. هغه حقيقي شخص چې په قصدي توگه اړونده مالیاتي اظهار نامه د دې قانون د احکامو مطابق په خپله ټاکلې موده کې وړاندې نکړي، نود هرې ورځې د تأخیر په سبب به د اتو سوو افغانیو په اندازې سره د اضافي مالیې په ورکړه او حکمي اشخاص به بیا د هرې ورځې د تأخیر په سبب د څلورو زرو افغانیو په اندازه د اضافي مالیې په ورکړه مکلف وي البته د رخصتۍ ورځې له دې امر څخه مستثنی دي.

۴. هغه شخص چې د تېښتې په قصد د اړونده مالیاتي اظهار نامې د دې قانون د احکامو مطالبه په خپله ټاکلې موده کې وړاندې نکړي، سر بيره د اضافي مالیې په ورکړې چې د دې مادې په دریمه فقره کې درج ده له احوالو سره سم تر دوه سوه او پنځوس زرو افغانیو په اندازه په نغدي جریمه او یا تر دوو کلونو پورې په حبس او یا هم په دواړه

واړو جزاگانو باندې محکومېږي، چې په نوي قانون کې ټولې ملا ماتوونکې پریکړې له منځه تللې او په عوض کې یې هر هغه وخت چې یو حقیقي شخص د مالیاتو اظهار نامه په خپله ټاکلې موده کې ادا نکړي، نو بیا د هرې ورځې د تأخیر په سبب د سلو افغانیو په اندازه په جریمه ورکولو مکلف دی. او حکمي شخص په هره یوه ورځ کې د 500 افغانیو په ارزښت په جریمه ورکولو مکلف دی خود مالیې د نه ورکولو په صورت کې څارنوالۍ ته ورپیژندل کېږي.

د مالیاتو غیر تابع عایدات

لاندې ترلاسه شوي مبلغونه پرايډاتو باندې د مالیاتو تابع نه دي ، اظهار نامې حقیقي او حکمي اشخاصو لره نه شاملیږي.

۱. بخششۍ، تخفیفونه، انعامونه، جایزې او مکافات د حکومت له لوري.
۲. بخششۍ، تخفیفونه، انعامونه، جایزې او هغه مکافات، چې د خارجي دولت پرمختګ او د بین المللي تفاهم له فعالیتونو څخه د تقدیر په موخه ورکول کېږي.
۳. سکالر شپيونه، فیلو شپيونه او ټول هغه کومکونه یا مرستې، چې د معاملاتو د زیاتیدو او یا هم د مسلکي او فني ت زده کړو د اصلاح او پرمختګ لپاره وي.
۴. له صحي بیمې څخه عاید د بیمې ګټې ، تصادم او بیکاري.
۵. عاید د حیات یا ژوند له هغې بیمې څخه چې له مرګه وروسته تادیه کېږي.
۶. له ټپ، مرضي، استقراض یانې پورول، او دحیثیت له اعادي څخه د راپورته شویو خساراتو تلافی یا تاوان ورکول.
۷. د شرکتونو په واسطه د پور او نورو مهمو اسنادو له صدور څخه ترلاسه شوي عواید.
۸. د شتمنۍ حصول د داخلي سهامی شرکتونو او د نورو ټولو حکمي شخصیتونو د الحاق له لارې.
۹. د منقولو او غیر منقولو شتمنیو حصول د پور وړي د ملکیت د حقوقو د سلب له لارې د پور ورکونکې په واسطه.
۱۰. له پورړیو څخه د اصل قرضې حصول.
۱۱. د پس انداز د صندوق مفاد ، مفادي امانات ، په دولتي بانکونو کې شامل شخصي حسابونه ، د ښاروالیو او دولتي پوړونو اسناد.
۱۲. ټول ترلاسه شوي مبالغ د دې قانون د احکامو مطابق.

د مالیاتو تابع عایدات

۱. لاندې ترلاسه شوي عاید پرايډاتو باندې د مالیاتو تابع دي.

۲. معاش ، مزد ، فیس او کمیشن.
۳. د صنعتي او تجارتي معاملاتو د عوایدو مجموع.
۴. د منقول او غیر منقول ملکیت له پلورنې څخه ترلاسه شوي عواید.
۵. پولي ټکټ ، گټه ، برخه ، کرایه ، حق الامتياز ، جوايز ، مکافات د بخششيو او قرعې له مدرکه عواید.
۶. د تضامني شرکت له عاید څخه د شریک برخه.
۷. له کار ، سرمايي يا اقتصادي فعالیت څخه ټول ترلاسه شوي عواید.
۸. ټول هغه حالات چې په قانون کې تصریح شوي دي.
۹. ټول هغه عواید چې په دې قانون کې یې وړاندوینه نه ده شوې.

د ونډې گټې:

- هر ډول توزیع هغه عواید دي، چې د شرکت له لوري د پولي شتمنۍ یا د هرډول متناسبې گټې په بڼه یې د دوی برخې یا حصې ته صورت نیولی او لاندې مواردو لره شامل دي.
۱. هر ډول ملموسه او غیر ملموسه شتمنۍ.
 ۲. په شرکت کې برخه.
 ۳. له شرکت څخه په هر ډول پیرونده کې تحفې
 ۴. برخه لرونکوته پور.
 ۵. دپوه شرکت له هر ډول شتمنۍ څخه استفاده.
 ۶. هر هغه وخت چې په افغانستان کې د یوه غیر مقیم شخص غیر مستقله نمایندګي د دې قانون له مندرجې شوې اولې مادې سره سم یوه غیر مقیم شخص او یا هر هغه شخص، چې له دې سره مرتبط وي یو مبلغ ورکړي او یا د هغې ورکړې لره متقبل شي، نوموړی یا د شوی مبلغ د سهم د مفاد په حیث گڼل کیږي.

د څلورم څپرکي د مطالبو لنډيز

په دې څپرکي کې هغه نوي اعداد او ارقام را ټول شوي دي ، چې نن ورځ د ماليې په محترم وزارت کې د بحث وړ گرځېدلي دي
او ضمناً د دې څپرکي زدکړه گرانو محصلينو ته د دولت د راتلونکو تصاميمو په اړه د ماليې راټولونې په اړه اگاهي يا خبرتيا ورکړي ده او د تيرو دورو د ماليې راټولونې ملا ماتونکي سيستم يې د ماليې اچوونکو له اوږو څخه کم کړی او له کلني يا مياشتني عايد سره سم بايد د ماليې مشمولين د ماليې د لايحې په رڼيت خپله حصه دولت ته اداکړي.

د خلورم څپرکي پوښتنې

۱. پر عايداتو باندې د مالياتو نوی قانون د کوم ارگان له لوري مطرح دی او کوم محتويات لري؟
۲. هغه عمده او ملا ماتوونکي جرايم چې لغوه شوي دي، کوم کوم دي نومونه يې واخلئ؟
۳. پر عايداتو باندې د مالياتو د قانون د نشر تاريخ ولې فسخه شو؟
۴. صکوک او د صکوکو د ډولونو نومونه واخلئ؟
۵. د مالياتو جرايم او اظهار نامې ولې پنځوس فيصده کمښت وموند؟
۶. د څپرکي د محتوياتو په اړه څه چې پوهيږئ وبې ليکئ؟

پنځم څپرکې

مالياتو ته په پام سره د صنايعو تصنيف

ټوليزه موخه:

د صنعت د قدامت توضيح او په تيره زمانه کې د هغې لاس ته راوړنې

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلين راتلونکي معلومات ترلاسه کړي:

۱. په هيواد کې د صنعت د تاريخچې په اړه معلومات.

۲. زموږ د هيواد صنعتي فابريکې.

۳. د ماليې اغيزې زموږ په هيواد کې په ملي اقتصاد باندې.

۴. په هيواد کې د صنعت د ځانگې مالياتي عايدات.

۵. د پروژې مطالعه.

۶. د داخلي کنترول سيستم ته لاسرسی.

نظر مالياتو ته د صنايعو تصنيف: که چيرې پر عايداتو باندې د مالياتو قانون تر مطالعې

لاندې ونيسو، نو د یاد شوي قانون له مخې مونږ دهيواد صنايع په دوو عمده برخو تقسيمولای

شو، چې هغه عبارت دي له:

الف - ستر صنايع

ب - واړه صنايع

د صنعت تعريف: دصنعت تعريف کول يو ستونزمن کار دی او هيڅ داسې مؤخذ مو پيدا

نشوای کړای، چې صنعت تعريف کړای شي:

صنعت په انگليسي ژبه کې راغلی دی، چې د کوښښ په مانا دی او اوس دصنعت ماهيت

تعريف کوو چې څه شی دی.

د صنعت اهمیت عبارت له اتصال او د شکل له تغیر څخه دی او د موادو له اعمال څخه، چې دهغوی بڼه د نامناسبو اړتیاوو د رفع کولو لپاره او د لږو اعمالو د پایلې په مقایسې سره مناسبه ده. دوستانو اوس غواړو ستاسو لپاره د صنعتي کیدلو په اړه یو کوچنی تعریف وړاندې کړو. د یوې اقتصادي پروسې صنعتي کول چې دهغې په جریان کې ملې منابع د هرې ورځې د زیاتیدو په توګه تر مطالعې لاندې نیول کیږي. ترڅو اقتصادي ساختمان د نوي تخنیک له پلوه همداسې ځانګې ته انکشاف ورکړي.

ستر صنایع

له دې صنایعو څخه پر عایداتو باندې د مالیاتو د قانون پر بنسټ له سر جمعي ګټې څخه یې 10% فیصده مالیه اخستل کیږي، ځکه چې سترو صنایعو له وړو صنایعو سره سیالي کړې ده غواړي چې هغه ته ماتې یا شکست ورکړي. نو له همدې امله پر یادو شویو منابعو مالیه وضعه شوې ده. همدراز له یوه لوري یاده شوې اقتصادي بیه پیاوړې ده او له بل لوري له خپله فعالیت په پام وړ ګټه ترلاسه کوي او که په همدغه اندازه مالیه له وړو صنایعو څخه واخستل شي، نو به هیڅ کله ټولیز عدالت برقرار نشي او ستر صنایع کوښښ کوي، ترڅو بازار انحصار کړي.

واړه صنایع			
۱	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۱
۲	۵۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۱
۳	۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۱
۵	۱۰۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۱
۷	۳۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۱
۱۰	۵۰۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۱
۱۷	۵۰۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰۱

څرنګه چې د وړو مؤسساتو اقتصادي کمزورې ده او خپل فعالیت له نتیجې څخه د پام وړ مفاد نشي ترلاسه کولای.

د دې جدول په اثر د پرمختللي مالیه له ستونزې څخه محفوظ پاتېږي. په اقتصادي تثبیت کې له سترو مؤسسو سره د داسې پالیسۍ د تعقیب یوه اندازه د مالي شتمنۍ جوړښت د وړو مؤسسو د تعداد زیاتوالی، د توسعې په څنګ کې تشویق شوي. دبیلایلو تشبثاتو او زیاتو اقتصادي تشبثاتو لپاره ساحه او زمینه مساعدده او برابر وي او همدا راز په دویم پنځه کلني پلان کې هم همدغه د مالي صنایعو ترتیب نیول کیده

واړه صنایع

پر عایداتو باندې د مالیاتو په نظر واړه صنایع مکلف دي، ترڅو له سر جمع مفاد څخه 5%

مالیه ورکړي او له دې کبله یې هغه په پنځه فیصده جوړه کړې ده، تر څو نوموړي صنایع د سترو صنایعو په مقابل کې سیالي وکولای شي.

څرنګه چې د وړو صنایعو د اقتصاد بنسټ هغومره پیاوړی نه دی. ستر صنایع که یوشان د مالیې ورکړې د مقرراتو تابع وګرځي نو واړه صنایع به په یوه ډیره لنډه موده کې له منځه ولاړې شي او د دې امکان شته چې ستر صنایع د بازار ترخپل تاثیر او اغیز لاندې راوړي.

په افغانستان کې د مالیاتو او صنعت تاریخچې

په 1322 کال پر عایداتو باندې د مالیاتو اصول نامه وضع شوه او پر صنایعو باندې د مالیاتو په اړه په لاندې ډول توضیحات ورکړو:

۱. د شرکتونو او تجارتي مؤسسو خالص عایدات، چې د دې اصول نامې احکامو لره شاملېږي. په هغه صورت کې چې په کال کې یې مجموعي مقدار 5000 افغانۍ او یا له هغه څخه زیات وي. نو بیا له لاندې احکامو او موادو سره سم مالیات اخستل کېږي. په دریمه ماده کې اصول نامه په داسې ډول توضیح کېږي:

هر ډول صنعتي مؤسسې چې نوې تاسیسېږي او یا تاسیس شوې دي او له تاسیس کیدو څخه یې درې کاله تیر شوي دي نومرأعاً د تاسیس له نیتې او د عملیاتو له پیله تر دریو کلونو پورې د مالیې له اخیستو څخه معاف دي.

۲. همدا راز په څلورمه ماده کې اصول نامه ذکر شوې ده، هغه صنعتي مؤسسې چې د هغوی اصلي مرکز په افغانستان کې نشته نو مالیات به د خپلو خالصو عوایدو د مجموع په نسبت ورکوي.

اګر که له هغو عایداتو څخه د ټولو یا د یوې برخې تحصیل په بهرکې صورت نیولی وي. په اومه ماده کې ویل شوي دي، چې د پورته مؤسسو او شرکتونو د مالیاتو په ټاکنه کې دلاندیني ترتیب اساس او بنسټ ایښودل شوی دی او یا ایښودل کېږي:

الف - په کال کې له 5000 افغانیو څخه لږ عواید له مالیاتو څخه معاف دي.

ب - د کلني خالصو عوایدو لپاره چې 5000 افغانۍ تر 20000 افغانیو څخه په تجاوز سره د فیصدي عایداتو له مجموع څخه 5 افغانۍ.

ج - د اضافه عوایدو لپاره 70000 تر 100000 مازاد نسبت له 100000 څخه فیصد 20 افغانۍ.

ه - د اضافه عوایدو لپاره 70000 تر 100000 مازاد نسبت له 100000 څخه فیصد 10 افغانۍ.

ی - د اضافه عوایدو لپاره 100000 تر 50000 مازاد نسبت له 100000 فیصد 20 افغانۍ.

ز - هغه عوايد چې 50000 په کال کې تجاوز وکړي هم د مازاد په مقدار 500000 فيصد 25 افغانۍ.

او همدا راز په کال 1325 کې د حکومت پينځه کلنه طرحه او د تطبيق وړ وگرځيده او د مالياتو په نظر نوي قوانين منځ ته راغلل د ماليې له صنعتي مؤسسو څخه د 1322 کال د اصول نامې مطابق په هغه اوچت ډول اخستل کېږي د اصول نامې په لومړۍ ماده کې د هغو د هر ډول عوايدو له سر جمع څخه لس فيصده اخستل کېږي. او پينځه فيصده له نورو انتقالي مؤسسو څخه، لس فيصده ثابته ماليه اخستل کېږي. هغه مؤسسې چې د هغوی خالص عوايد له 5000 افغانیو څخه تجاوز وکړي، د هغو له توزيع څخه مخکې د ماليې له ورکړې څخه وروسته له شپږو څخه تر 10% پورې لوړه ماليه په مترقي ماليه باندې مکلف پيژندل کېږي، چې د ماليې د ورکړې لامل گرځي:

د ماليې له ورکړې څخه مطلب دادی، چې ماليه د څه لپاره او په کوم سبب ورکول کېږي؟ نوې تيورۍ د ماليې د ورکړې سبب يوازې او يوازې دولت ته د يوه فرد مطلق والی بولي.

يا په بل عبارت هر شخص مطلق په يوه دولت پورې دی، نو بايد ماليه ورکړي. په تيروخت کې د ماليې ورکړې عوامل گڼ و نظر په وخت سره يې تحول موندلی، چې دغه دی اوس نوموړي تحولات په لنډه توگه سره خلاصه کوو. د ماليې د ورکړې مجبوريته له يوې ټولنې څخه منشاء اخلي.

د نوې ماليې بنسټ بايد په هغه مفکوره کې ولټو، چې په يوه ټولنه کې برخه اخلي او يا دهغې ټولنې يو غړی تشکيلوي، نو بايد په يا دو شويو جامعو، لگښتونو کې برخه واخلي او يا هم د افرادو ټولنيز شاند مجبوره وي، ترڅو د هغې حصي لگښت ولري.

او همدا مفکوره ده چې د ټولنې د اشخاصو لگښتونه توزيع کېږي او هم دا ويلای شو، چې افراد د ماليې په ورکړې سره مجبور دي او يا هغه اشخاص چې عوايد يې د ژوند له حد اقل څخه ډير نه وي. نور نو د دولت له خدمتونو څخه د استفادې په تناسب د ماليې په ورکړه مجبور نه دی، بلکې دهغوی د ماليې ورکړه به د قدرت او توان په اساس وي. يعنې د هر فرد مالي قدرت.

په ملي اقتصاد باندې د ماليې اغيزې

په هيواد کې د ماليې اچونې سيستم د استقرار حالت نلري د وخت او زمان له غوښتنو او مقتضاتو سره سم د بدلون په حالت کې دی. کله يې متعادل حالت اختيار کړی او له خالصې گټې څخه په مترقي توگه سنجش کېږي چې دغه سيستم د تصدي دندې محدودوي او تصدي له ماتې او رکود سره مخ کوي. په دې صورت کې دپانگې کمښت منځ ته راځي. په لومړۍ مرحله کې د يوې تصدي لپاره د موادو د تهپې لپاره اغيز لري. کله چې يوه تصدي ونشې کړای، چې ډير

مواد تهیه کړي او همدا راز ونشي کړای ترڅو خپلو تولیداتو ته وسعت ورکړي. کله چې د یوې تصدې تولیدات محدود وي، نو د تصدې په مزد باندې تاثیر اچوي. مالیه اخیستنه د تصدې تمام شوی قیمت لوړ بیایي همدغه خبره ده چې په مقابل کې یې د بهرنیو تصدیو رقابت واقع کیږي او د تصدې له منځه تللو لامل گرځي. د حکومت دلگښتونو عواید په ټول ملي اقتصاد باندې تاثیر پریبایي. ننني مالیات نه یوازې داچې د دولتي مفاد د زیاتوالي وسیله ده، بلکې د ټولنیز عدالت د تامین یوه پیاوړې وسیله ده او په انفرادي سکتور باندې اغیزې لري.

او د ننني حکومت مالیات یې د تصنیف په حیث دغني او فقیرې طبقې په منځ کې خلا، همدا راز د اقتصادي اعمالو هڅونه او د غیر اقتصادي اعمالو مغلوبول د وارداتو غوښتنې په هیواد کې خاري.

د پنځم څپرکي د مطالبو لنډیز

مالیات په هر هیواد کې د دولت د اقتصاد لپاره ستر رول لري. په همدې ډول په دې څپرکي کې دا زده کوو، چې مالیه نه یوازې له زارعینو څخه د تاریخ په اوږدو کې راټوله شوې، بلکې صنعت هم زموږ د دولت د مالیې یوه ستره برخه جوړوي، نو له همدې امله محصلین په پنځم څپرکي کې د مالیې مضمون زده کوي، چې نن ورځ صنعتي هیوادونه کوم کوم دي او دهغوی اقتصادي قدرتونه په کومو معیارونو دي، ځکه چې صنعت په سترو اقتصادي هیوادونو کې عمده رول لري. پورته مسایلو ته په پام سره له یاد شوي څپرکي څخه موخه په افغانستان کې د صنعت وده، د هغو په خوړو ورو ابعادو کې په تیرو کلونو او هم نن سبا د مطالعې وړ گرځیدلې. د صنعت بحث چې په افغانستان کې له تیرو دوو څخه تر کومو حدودو وده موندلې او له آثارو او علایمو څخه داسې صنعتي فابریکې پیدا دي، چې مخکې په دې فابریکو کې د اوس په نسبت ډیر صنعت تر سترگو کیده او په اخیرو پیښو کې یې ځینې په خرابو او ویرانو بدلې شوې دي، چې په دې اواخرو کې یې په یوه نوې طریقې سره دهغوی بیا رغونه پیل شوې ده.

د پنځم څپرکي پوښتنې

۱. تر کومه وخته پورې ماليه د جنس په بڼه دود وه؟
۲. د ماليې د ورکړې دود په پیسو سره څه تحول یا بدلون منځ ته راوړ؟
۳. د پیسو له موجودیت څخه مخکې مستحکینو کوم ډول ماليه دولت ته ورکوله؟
۴. د ماليې د ډولونو نومونه واخلي؟
۵. د ماليې په سیستم کې صنعت څه رول لري؟
۶. آیا په افغانستان کې صنعت موجود ؤ او که ؤ نو په څه ډول ؤ؟

په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچه

ټولیزه موخه:

د دولت د خدمتونو عمده نکات، د مالیاتو تقسیم بندي، د مالیاتو د منابعو پر بنسټ او د مالیاتو په اخیستلو سره قدرت ترلاسه کول.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې محصلین باید لاندې موضوعات توضیح کړي:

- ۱ د افغانستان په اقتصاد کې د زراعت او صنعت رول.
- ۲ په تیرو پېړیو کې مالیاتي سیستم.
- ۳ په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچه.
- ۴ مواصلاتي لارې او د هغو رول په نړۍ او افغانستان کې او د مالیاتو د انکشاف سیر.

په افغانستان کې د مالیاتو تاریخچه

له نن څخه 257 کاله مخکې په افغانستان کې مالیه په ابتدایي بڼې سره پیل شوه او په مختلفو تاریخونو کې یې په لاندې ډول انکشاف موندلی.

۱ په کال 1747 میلادي کې د مالیې اداره منځ ته راغله، چې په لومړیو کې د آب هنګي په نامه او وروسته بیا د مستوفي په نامه یادیده.

۲ په کال 1616 کې د مالیې وزارت تشکیل د مالیې د وزیر د کلمې په اضافه کیدو سره منځ ته راغله.

۳ په کال 1943 کې پر عایداتو باندې د مالیاتو لومړنی قانون له 5 څخه تر 35% پورې تدوین شو.

۴ په کال 1944 کې مخکنی مترقي جدول د مالیې په 25% فیصده نورم ثابت تعدیل شو. تر کال 1953 پورې د مالیې اخیستنې صلاحیت صرف د مالیې وزارت درلود، له هغه

څخه وروسته د ماليې اخیستنې صلاحیت ولایاتو ته هم ورکړل شو.

۱ په کال ۱۹۵۶ کې پر عایداتو باندې مالیات د (۵ - ۵۷٪ مټرقي جدول پر بنسټ نافذ شو او د ۱۹۶۵ کال تر پایه پورې یې ادامه پیدا کړه.

۲ په کال ۱۹۶۶ کې مخکنی مټرقي جدول د (۴ - ۴۰٪ په نورم تعدیل شو.

۳ په کال ۱۹۶۹ کې هم د مټرقي جدول په نورمونو کې تغیرات راوړل شول.

۴ د ۱۹۷۲ په اوایلوکې د ماليې مټرقي جدول د حقیقي اشخاصو له عوایدو څخه له (۴ - ۶۰٪ څخه او انتفاعي مالیات د (۲٪ په نورم سره وټاکل شول.

۵ په کال ۱۹۹۴ کې د حقیقي اشخاصو د ماليې یو بل مټرقي جدول (۴ - ۸ - ۲۰٪ نافذ شو ، او حقوقي اشخاصو ۲۰٪ مالیات پر عایداتو باندې ۲٪ مالیات پ او ۲۰۵ انتفاعي مالیه اخستل کیده.

د ماليې تعریف: مالیه عبارت له هغو پیسو څخه ده، چې د یوه هیواد د اتباعو په واسطه د دولت د چارو د تمویل په منظور تادیه کیږي.

مستقیمې ماليې لاندې اجزاوو لري:

۱ د انفرادي اشخاصو پر عایداتو باندې ماليې او همدا راز په شرکتونو ، دکرایې برخه ، دبرخې گټه، میراث، تحایف، موضوعي مالیه د ځمکې مالیه، تعمیرات، د ملکیت د انتقال مالیه او داسې نورو باندې ماليې.

۲ د صادراتو او وارداتو محصول.

۳ پر داخلي اجناسو باندې ماليې (دپانگې د دورې د عمده او پرچون مفروشاتو تولید)

۴ په زیات شوي ارزښت باندې مالیه (اجناس او خدمات) او داسې نور مالیاتو لره کیدای شي د هغوی د اجزاوو په بنسټ هم په لاندې توگه تقسیم شي:

۵ پر شتمنۍ باندې مالیه.

۶ پر عایداتو باندې مالیه.

۷ پرلگښت (اجناسو او خدماتو) باندې مالیه.

په شاملو شتمنیو باندې ماليې

۱ د ځمکې او تعمیراتو کلنۍ مالیه

۲ د شتمنۍ پر انتقال باندې مالیه

پر عایداتو باندې ماليې

په عام ډول سره پر عایداتو باندې مالیات په دوو کټگوریو تقسیم شويدي:

د حقیقي او انفرادي اشخاصو پر عایداتو باندې ماليې لکه مفاد ، معاش او دلاس حق الزحمې ، د

برخې مفاد د کرایې او نورو. ... برخه

د حقوقي او حکمي شاخص د محدودالمسؤولیت ، سهامي ، تضامني ، مختلط تضامني شرکتونو په شمول او د داسې نورو ټولو انتفاعي مؤسسو پر عوایدو باندې مالیات.

۱۰ پر مصرف (اجناسو او خدماتو) باندې مالیې

۱۱ پر اجناسو او خدماتو باندې مالیې عمدتاً لاندې اقلامو لږه شاملې دي

۱۲ پر تولیداتو باندې مالیې (د استهلاکي موادو مالیې)

۱۳ پر وارداتو او صادراتو (گمرکې محصول) باندې مالیې

۱۴ د اجناسو په پیروندنې باندې مالیې

۱۵ د اجناسو په پلورنې باندې مالیې

پر داخلي تولیداتو باندې مالیې لاندې اقلام لري:

۱۶ پر غیر مفیده اجناسو باندې مالیې لکه تنباکو ، الکولی او نور مشروبات

۱۷ پر قیمتي او غیر ضروري اجناسو باندې مالیې؛ لکه: تجملې اشیا ، مفیده اجناس لکه بطرول ، عراده جات او داسې نور.

پر وارداتو او صادراتو باندې مالیې: پر وارداتو او صادراتو باندې مالیې دریو کټگوریو

لږه شاملې دي

۱۸ د عوایدو د تر لاسه کولو په منظور مالیې.

۱۹ محافظوي مالیې.

۲۰ پر پلورنو باندې مالیې.

پر پلورنو باندې مالیې په څلورو کټگوریو تقسیم شوې دي

۲۱ د پانګې په دورې باندې مالیې (د تولید او توزیع په هره مرحله کې

۲۲ یوه مرحله ییزه مالیې (د تولید او توزیع په یوه مشخصه مرحله کې)

۲۳ پر زیات شوي ارزښت باندې مالیې (په هره هغه مرحله کې چې اضافي ارزښت ایجادېږي)

۲۴ پر پلورنې باندې مالیې.

په حال حاضر کې پر پیروندنو باندې مالیې په دوو گروپونو تقسیم شوې دي:

۲۵ پر داخلي تجارت باندې مالیې

۲۶ پر بین المللي تجارت باندې مالیې

د مالیو تقسیم بندي د هغوی د منبع به بنسټ:

۲۷ پر شتمنۍ باندې مالیې.

ý پر عايداتو باندې ماليې.
ý پر داخلي تجارت باندې ماليې.
ý پر بين المللي تجارت باندې ماليې.

د شپږم څپرکي د مطالبو لنډيز

په تير څپرکي کې مو دا زده کړل، چې گران افغانستان په تيرو وختونوکې د کومو اقتصادي قوانينو او ماليې درلودونکي ؤ او د مالي اقتصاد کوم ډول تعريفونو شتون درلود. په دې څپرکي کې د دولت د خدمتونو عمده نکات د مالياتو تقسيم بندي، د مالياتو دمنابعو پر بنسټونو مطرح دي. نن ورځ کوم سيستم د مالياتو د غوره او ښې اخستنې توانايي د ماليې واجد شرايطو اشخاصو ته ورکوي. ضمناً په کومو تاريخي دورو کې ماليې دکومو اصولو پر مبنايي وده کړې وه، او په هغه وخت کې د اجناسو د مالياتو ډولونه او د دولت خدماتو کوم اساسات په بر کې درلود او د معاصر مالياتي سيستم اساسي اصطلاحات د دې څپرکي د تعريفاتو په جمله کې دي.

د شپږم څپرکي پوښتنې

۱. د تاريخ په دورو کې ماليې په کومو شکلونو وضع کيدې؟
۲. په تيرو وختونو کې ماليې په څو ډوله وې؟
۳. په تيرو تاريخي دورو کې د دولت د عايداتو نومونه واخلئ؟
۴. آيا د ماليو اصلاحات د ماليې په پروسه کې کوم مثبت رول لري او که نه؟
۵. د ماليې تصنيف بندي او تقسيم بندي د کومو منابعو په بنسټ صورت موندلی او يا مومي؟
۶. د ماليې د مضمون له مطالعې څخه مو کوم مهم موضوعات زده کړي؟

عمومي معلومات

- ۱ په افغانستان کې د مالیاتو وده، موجوده جوړښت او د هغه تصنیف.
- ۲ په افغانستان کې د مالیاتو تاریخي قدامت له نن څخه تقریباً 250 کاله مخکې.
- ۳ په کال 1919 کې د مالیې وزارت ایجاد.
- ۴ د مالیاتو لومړنی قانون په کال 1965 کې تدوین شو.
- ۵ په مختلفو دورو کې د مالیاتو د قانون تعدیل د حکومتونو سیاستونو او شرایطو ته په کتو سره.
- ۶ د کمیشن کارۍ د نوي سیستم ایجاد.
- ۷ د خدماتو پر عرضه کولو د مالیاتو پیژندنه (هوټل ، رستوران ، مخابرات او هوايي مسافر بري خدمات).
- ۸ د کرایې سهم د مالیې د نوي طرز معرفي کیدل.
- ۹ د گمرکي محصول په نورم کې تغیرات.

د مالیاتو موجوده شکل

- ۱ پر عام ډول سره پر عایداتو باندې مالیات په لاندې دوو ډولونو دي:
- ۲ د شرکتونو پر عوایدو باندې مالییه په (20%) نورم سره.
- ۳ د حقیقي اشخاصو پر عوایدو باندې مالییه یا کلنی معافیت (150,000)
- ۴ 125000
- ۵ له 12500 تر 100,000 10%
- ۶ میاشتني له 100,000 څخه لوړ

موضوعي مالییه

- ۱ موضوعي مالیې پر مزد او معاش باندې د (10 او 20%) په نورم سره.
- ۲ موضوعي مالییه د کرایې په سهم باندې 20% په نورم سره.
- ۳ موضوعي مالییه د گټې په سهم باندې د (20 او 30%) په نورم سره.
- ۴ په مختلفو نورمونو سره ثابتې مالیې د فعالیتونو په تفکیک سره.
- ۵ د فیسونو او کمیشن د ډولونو د انتفاعي معاملاتو مالییه.
- ۶ د صکوکو په نامه پر فعالیتونو باندې مختلفې مالیې.
- ۷ پر تولیداتو او شرکتونو د پانگې په دوران باندې انتفاعي مالیې په مختلفو نورمونو سره.

د تادیاتو د توانمندی، بنسټونه (د مالیې وضع د ورکړې د قدرت پراساس)

- ۱. د مفاد اساسات
- ۲. د مالیاتو ارتجاعي خصوصیت
- ۳. څو مرحله ییزه مالیې
- ۴. دوه ګونې مالیه (اقتصادي ، حقوقي)
- ۵. د مالیو تساوي (افقي ، عمودي)
- ۶. د مالیې اثر
- ۷. د مالیې وقوع
- ۸. د مالیې بې طرفي
- ۹. مترقي مالیه
- ۱۰. د مالیاتو نسبي نورم (فرضي)
- ۱۱. نزولي مالیه (غیر مترقي)
- ۱۲. مالیاتي نورمونه (واحد ، دوه ګونې، مخصوص او د اجناسو په تخمینی قیمت باندې مالیه او ثابت نورم)

معاصر مالیاتي اصطلاحات

مالیاتي اصطلاحات دوی عمده څنګې په برکې نیسي.

۱. د مالیاتي سیستم اصلاح
۲. د مالیاتي ادارې اصلاح (د مالیو راټولونه)

د مالیاتي سیستم اصلاح

- ۱. د مالیاتو د بنیاد وسعت
- ۲. د مالیاتو د بنیاد د وسعت لپاره دا احساسیږي، تر څو لاندې امتیازات له منځه یوړل شي.
- ۳. خاص امتیازات
- ۴. معافیتونه
- ۵. د مالیاتو تعطیلات
- ۶. د ګمرکي محصول له منځه وړل او کمول.
- ۷. د ګمرکي محصول په تمام شوي قیمت باندې انتقال کوي
- ۸. د قاچاق زیاتولو لامل ګرځي
- ۹. په اتحادیه او سازمانونو کې عضویت هم دا ایجابوي، چې ګمرکي محصول د کم کړای شي.
- ۱۰. که پورتنۍ موضوع ګانې په ریفورم کې مدنظر ونیولې شي په نتیجه کې:
- ۱۱. د سیستم په جوړښت کې شفافیت او سهولت منځ ته راځي
- ۱۲. د خودي مالیې د ورکړې بڼه
- ۱۳. په پټولوکې تقلیل او د مالیې له ورکړې څخه تېښته

د انفرادي شرکتونو د مالياتي نورم کښته راوستل

- ډ دغه تمایل د اتیا له لسمې څخه را وروسته منځ ته راغی
- ډ لور نورم په مجموع کې د هیواد د اقتصاد په ضرر دی
- ډ د ماليې لور نرخونه د پانګې اچونې په اړه د مایوسۍ لامل ګرځي.
- ډ هم د انفرادي مالیاتو سطح والی
- ډ د څو ګونو مالیاتي نورمونو له منځه وړل

د مالیاتو د سیستم تطبیق پر ارزښت زیاتوالی موندلی

- ډ دغه مالیه په لومړي ځل په کال 1954 په فرانسه کې منځ ته راغله
- ډ مالیه بې طرفانه ده
- ډ شفافه ده
- ډ بنسټ یې پراخه دی
- ډ فعلاً په 130 هیوادونو کې مروج ده

په مالیاتي اداره کې اصلاحات

- ډ د مالیاتي سیستم د اصلاحاتو لپاره په اداره کې اصلاح ضرور ده:

په اداره کې اصلاح لاندې ساحې په بر کې نیسي.

۱. د مالیاتو د ادارې جوړښت
۲. د مختلفو اداراتو یووالی او د مالیاتو راټولونه د یوه مستقل ارګان له لارې.
۳. اقتصاديوالی
۴. د یوې بودیجې په واسطه دڅو دفترونو د فعالیت امکانات.
۵. تر یوه چتر او شرایطو لاندې یو غوره کاري چاپیریال.
۶. د مالیاتو راټولونه په لږ لګښت سره ، د اطاعت مننې د لګښتونو په مرسته کې کم والی.
۷. د کار له دوه ګونیوالي څخه مخنیوی او په کاري فعالیتونو کې غوره هم ګډې (تر یوه چتر لاندې)
۸. د مالیاتو لپاره د تفتیش د یوې مستقلې څانګې منځ ته راوړل.

د سترو مالیه ورکوونکو د ادارې ایجاد:

- ډ غوره خدمات او د سترو مالیه ورکوونکو لپاره آسانی او سهولت
- ډ له اداري بروکراسۍ څخه مخنیوی
- ډ له سترو مالیه ورکوونکو څخه د عوایدو غوره کنټرول
- ډ د سترو مالیه ورکوونکو د عوایدو له کتمان څخه مخنیوی
- ډ مالیه ورکوونکو ته د خدماتو او تعلیماتو د وړاندې کولو له لارې د داوطلبانه مالیاتو په ورکړه کې زیاتوالی.

د پرسونل کاري سیستم:

- ډ له لیاقت سره سم د کار سپارل
- ډ په اړینو څانګو کې مامورینو ته ښوونه

ý (محاسبه ، کنترل ، تحقیق)
ý ارزیابی (دپرسونل اداري سیستم د کار په اړه)
ý داخلي نظارت (د پالیسی د غوره قانون د تطبیق او د مؤظف پرسونل په واسطه د طرز العمل په خاطر .
ý د مامورینو کاري اخلاق (دمؤثر کار په خاطر ، د قوانینو د تطبیق لپاره کاري اخلاص او وظیفوي تعهد.

د مالیې ورکوونکي د شکایت اوریدل:

ý د مامورینو امتیازات
ý مالیاتي کړنلاره
ý اخیستونکي مالیات

د مالیې ورکوونکو د منازعې مؤثر حل

ý د عالیرتبه مامورینو په واسطه د شکایت اوریدل
ý د شکایت د ارجاع حق هر هغه مقام ته چې رسیدنه ورته کولای شي
ý د مالیاتو کمپیوترایزیشن
ý ور ځنی کار تر سره کړي
ý د مالي ادارو او مالیه ورکوونکو اداراتو تر منځ باید فزیکي اړیکې کمې شي
ý په کړنلارو کې اساني
ý د مالیې ورکوونکي هڅونه
ý مالیې ورکوونکي ته غوره خدمت

سرچینې او اخځلیکونه:

۱. قسمت از موضوعات مهم لکچر نوت شخصی
۲. مالیه گزاری بالای اراضی افغانستان از وزارت مالیه سال (۱۳۸۶)
۳. مالیه گیری از صنایع افغانستان (اسناد وزارت مالیه) سال (۱۳۸۷)
۴. مالیه صنعتی زیر نظر دکتور مسلم نوشته (غلام رسول طوطاخیل) از پوهنتون کابل
۵. لکچر از سایت های مطمین انترنت
۶. اصطیلاحات حسابداری
۷. اسناد از سمنارهای وزارت مالیه که دلالت به سالهای (۱۳۸۱ الی ۱۳۸۸) میکند.

د ښوونیز نصاب د پراختیا د ریاست پیغام

د پوهنې وزارت د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت د ښوونیز نصاب د انکشاف ریاست د ټولنې د عیني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلینو او شاگردانو د درسي کتابونو په برخه کې یې تخنیکي او مسلکي رشتې درلودې او لري یې، په لومړي سر کې یې تصمیم ونيو، چې په ښوونیزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بیا کتنه وکړي او ورپسې بیا د شاگردانو او محصلینو د درسي کتابونو د تالیف لپاره مبادرت او کوښښ وکړي. د خدای (ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حسابدارۍ څانګې د ښوونکو په میړانې او همت سره د ادارې او حسابدارۍ درسي کتابونه تالیف شول تر څو په وړیا ډول د شاگردانو او محصلینو په واک او اختیار کې ورکړل شي. د علم او معرفت له ټولو لوستونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسابدارۍ د مکاتبو له ښوونکو، گرانو شاگردانو او د تخنیکي او مسلکي زده کړو د چارو له متخصصینو او همدا شان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صمیمانه هیله کېږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښوونکو او د ادارې او حسابدارۍ څانګې د مسلکي غړو له لوري تالیف او تدوین شوي دي. د مسلکي، تخنیکي او علمي مطالبو او مفاهیمو د څرنگوالي په هکله خصوصاً د هغوی املايي او انشایي اشتباهاتو په اړه مونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شو، په همدې او نورو برخو کې گرانو شاگردانو ته له دې څخه ښه، غوره، گټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شان له گرانو شاگردانو او محصلینو څخه هیله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او استفادې پر مهال د هیواد اقتصادي ستونزې، فقر او وروسته پاتې والی په نظر کې ونیسي او د کتابونو په ساتنه کې کوښښ او زیار وباسي، ترڅو د ډېرو شاگردانو او محصلینو د گټې وړ وګرځي.

پته: د پوهنې وزارت- د مسلکي او تخنیکي زده کړو معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا ریاست

د درسي کتابونو د چمتو کولو عمومي مدیریت

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library